

Kuntakokeilu voittaa sohvilla löhöämisen
Työttömien mielipiteitä Kemin kuntakokeilusta

Niki-Sebasti Saarinen

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

2014

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Niki-Sebasti Saarinen	Vuosi	2014
Ohjaaja	Merja Hjulberg ja Rauno Pietiläinen		
Toimeksiantaja	Kemiläinen työllistämismalli -hanke		
Työn nimi	Kuntakokeilu voittaa sohvalla löhöämisen Työttömien mielipiteitä Kemin kuntakokeilusta		
Sivu- ja liitemäärä	48 + 2		

Opinnäytetyöni käsittelee Kemiläinen työllistämismalli –hanketta. Tavoitteena on selvittää, onko se toiminut siihen osallistuneiden työttömien mielestä. Tutkimusongelmat on tiivistetty kolmeen kysymykseen: Mitä mieltä työttömät ovat Kemiläinen työllistämismalli –hankkeesta, onko hanke vaikuttanut heidän elämäntilanteeseensa ja onko työllistämismalli varteenotettava menetelmä työllistämisen edistämiseen?

Opinnäytetyöhöni on valittu asiakasnäkökulma siitä syystä, että mielestäni palvelujen kehittämisen lähtökohtana tulisi olla asiakkaiden tarve. Opinnäytetyön aihe on tullut hankkeen työntekijän toiveesta ja olemme toimineet yhteistyössä teokseni tekemisen aikana.

Työni on laadullisen tutkimuksen ja tapaustutkimuksen periaatteita noudattava selvitys, jonka tarkoituksena on vertailla hankkeen tavoitteita työttömien näkemysten kanssa. Aineisto perustuu hankkeeseen osallistuneen viiden työttömän haastatteluun ja haastattelumenetelmänä on ollut teemahaastattelu. Analyysissä olen käyttänyt teemoittelua.

Hanke oli haastattelemieni mielestä vaikuttanut heidän elämäänsä positiivisesti, vaikka se ei ollut työllistänyt heitä. Haastateltujen näkemykset ja hankkeen tavoitteet eivät ole täysin yhtenäiset, sillä hanke painottaa enemmän organisaatioiden kehittämistä. Kuitenkin Kemiläinen työllistämismalli –hanke voisi olla varteenotettava toimintamalli Kemin työllistämisen edistämiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen.

Bachelor of Social Services

Author	Niki-Sebasti Saarinen	Year	2014
Supervisor(s)	Merja Hjølberg and Rauno Pietiläinen		
Commissioned by	The Kemi model of employment -project		
Subject of thesis	An evaluation of the municipal employment project in Kemi		
Number of pages	48 + 2		

My thesis deals with the Kemi model of employment –project. My goal is to examine opinions about the project of the unemployed who have participated in it. The research problems have been summarized in three questions: What do the unemployed think about the Kemi model of employment -project, has it effected their life situation and is the model a worthy method to promote employment?

I chose the viewpoint of the clients to this thesis because in my opinion services must be developed according to the needs of the clients. The subject of the thesis was requested by the worker of the project and we have cooperated during the making of this thesis.

My work is a survey done according the principles of qualitative research and evaluation research. The purpose is to compare the objectives of the project with the views of the unemployed. The material is based on five interviews with the unemployed who have participated in the project. The method in the interviews was theme interview and I carried out the analysis thematically.

In the opinions of the interviewed the project has affected their lives positively, although they have not been employed. The views of the interviewed and the objectives of the project were not altogether uniform because the project emphasizes the development of organizations. The Kemi model of employment –project could still be a valid operating model to advance the employment in Kemi and to increase welfare.

Key words

Employment, theme interview, evaluation

SISÄLLYS

ALKUSANAT.....	5
1 JOHDANTO	6
2 KEMILÄINEN TYÖLLISTÄMISMALLI -HANKE.....	9
3 LAADULLINEN TUTKIMUS	14
4 AINEISTONKERUU	21
5 ANALYYSI	27
5.1 Litterointi.....	28
5.2. Teemoittelu.....	30
6 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	33
7 TULOKSET	37
8 POHDINTA	43
LÄHTEET	46
LIITTEET	48
Liite 1. Ensimmäiset haastattelukysymykset tarkennuksineen	49
Liite 2. Toinen haastattelulomake	50

ALKUSANAT

Kiitokset Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen ja Meri-Lapin Työhönvalmennus -säätiön työntekijöille hyvästä yhteistyöstä. Kiitos heille, joita haastattelin opinnäytetyötäni varten. Kiitän ohjaavia opettajiani ja opponijiani palautteesta sekä kärsivällisyydestä. Kiitän myös Rovaniemen sosiaalipalvelukeskusta ja harjoitteluni ohjannutta opettajaani henkisestä tuesta. Kiitokset kuuluvat myös opiskelijakollegoilleni yhteisistä vuosista ja sinulle, joka luet tätä teosta. Erityisesti haluan kiittää ystäviä ja perhettäni, joita ilman en olisi ikinä voinut tehdä tätä opinnäytetyötä. Kiitos!

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, onko Kemiläinen työllistämismalli –hanke toiminut siihen osallistuneiden pitkäaikaistyöttömien mielestä. Aihe on ajankohtainen aikana, jolloin työttömyys esiintyy mediassa sekä yleisesti ihmisten puheissa ja jolloin työllisyyden edistämisestä on tullut valtion ykkösprioriteetti. Lisäksi olen itse entinen työtön ja suunnitellut valmistumisen jälkeen ehkä tekeväni töitä työttömien parissa, joten minulla on henkilökohtaisiakin syitä aiheen valintaan. Olin saanut opinnäytetyöni aiheen Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen työntekijän toiveesta ja hän auttoi haastateltavien hankkimisessa työtäni varten.

Opinnäytetyöni suunnittelu ja tekeminen lähtivät liikkeelle tutustumisestani Kemiläinen työllistämismalli –hankkeeseen. Luin hankkeen kotisivuja suuntaavan harjoittelun aikana, jotta saisin käsityksen sen tarkoituksesta, tavoitteista ja menetelmistä. Vaikka kotisivut näyttävät selkeiltä, mielestäni niin sanottu tavallinen kaduntallaja ei välttämättä saisi niistä selvää. Asiat ovat nimittäin ilmaistu sellaisella kielellä, jota usein näkee virallisissa teksteissä, kuten Suomen laissa tai Kansaneläkelaitoksen kirjeissä. Esimerkiksi jotkin termit, kuten ”koordinointi” ja ”tulosjohtaminen”, aiheuttaisivat perehtyneellekin päänvaivaa. Kenties pieni asioiden yksinkertaistaminen auttaisi, sillä verkkosivuja selaileva kuntalainen ymmärtäisi hankkeen paremmin ja kenties kannattaisi sitä enemmän. Tutustuessani aineistoon lisää huomasin hankkeen kuuluvan kansalliseen kokonaisuuteen, kun aiemmin luulin sen olevan vain Kemin oma projekti. Tämä kokonaisuus on nimeltään kuntakokeilu.

Kuntakokeilu on työ- ja elinkeinoministeriön järjestämä, hallitusohjelmaan sisältyvä projekti, johon moni kunta on osallistunut järjestämällä työllistymistä edistäviä hankkeita. Tarkoituksena on alentaa rakennetyöttömyyttä löytämällä uusia sekä paikallisia työllistämistapoja ja se toteutetaan ajalla 1.9.2012-31.12.2015. Kokeiluun kuuluvissa kunnissa kunta sekä työ- ja elinkeinotoimisto arvioivat yhdessä kohderyhmän palvelutarpeet, suunnittelevat palveluprosessit ja seuraavat sen etenemistä. Kohderyhmään kuuluvat ne pitkäaikaistyöttömät, jotka ovat

saaneet vähintään 500 päivää työttömyysetuutta ja jotka tarvitsevat työvoimapalvelujen lisäksi kuntien järjestämistä olevia työllistymisedellytyksiä parantavia palveluja. Lisäksi kohderyhmään voi kuulua vähintään 12 kuukautta työttöminä olleita, joilla on riski syrjäytyä työmarkkinoilta. (Työ –ja elinkeinoministeriö 2014, hakupäivä 24.7.2014)

Kuntakokeilu ei muuta valtion ja kunnan vastuita työvoimapalvelujen ja työllistämistä edistävien palvelujen järjestämisessä. Kokeilun aikana valtio vastaa julkisten työvoimapalvelujen rahoituksesta ja kunta omien palvelujensa rahoituksesta. Kunnille on kuitenkin varattu määrärahaa kokeilun toteutusta varten. Valtion ja kuntien välisestä työnjaosta työllisyyden edistämiseksi päätetään kokeilun tulosten pohjalta. (Työ –ja elinkeinoministeriö 2014, hakupäivä 24.7.2014)

Työ- ja elinkeinoministeriö oli hyväksynyt 31.5.2012 kuntakokeiluhankkeita 23, joita järjestettiin 61 kunnassa (Työ –ja elinkeinoministeriö 2014, hakupäivä 24.7.2014). Keskityin nimenomaan Kemin järjestämään hankkeeseen, koska muiden hankkeiden esilletuominen ja vertailu Kemin hankkeeseen tekisi tästä opinnäytetyöstä liian laajan. Mielestäni jokainen hanke ansaitsisi oman opinnäytetyönsä, pro gradunsa, raporttinsa ja niin edelleen. Työni tarkasteli hanketta siihen osallistuneiden työttömien näkökulmasta, koska sosiaalipalvelujen pitäisi vastata asiakkaiden tarpeita ja kehittyä ensisijaisesti heidän näkemystensä perusteella. Opinnäytetyöni tavoitteena oli vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä mieltä työttömät ovat Kemiläinen työllistämismalli –hankkeesta?
2. Onko hanke vaikuttanut heidän elämäntilanteeseensa?
3. Onko työllistämismalli vartenotettava menetelmä työllistämisen edistämiseen?

Halusin selvittää mielipiteitä yksinkertaisesti siksi, että kun tiedetään asiakkaan mielipide palvelusta, tiedetään vastaako se hänen tarpeitaan. Eihän kukaan halua sitoutua sellaiseen, mitä ei koe hyvänä itselleen. Hankkeen tarkoituksena on löytää työttömälle yksilöllinen reitti työelämään, esimerkiksi työkykyarviointia

ja kuntouttavaa työtoimintaa käyttäen (Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014, hakupäivä 20.11.2014). Tämä tarkoittaa sitä, että työttömän elämään pyritään vaikuttamaan positiivisesti. Siksi aioinkin kysyä työttömiltä suoraan, onko hanke vaikuttanut heidän elämäänsä mitenkään. Ajattelin, että jos työtön sanoisi hankkeen vaikuttaneen hänen elämäänsä positiivisesti, hankkeen tavoite on onnistunut. Negatiivinen vaikutus tai vaikutuksen puute olisivat sen sijaan ristiriidassa tavoitteen kanssa, mikä tarkoittaisi hankkeen ja asiakkaan välisen suhteen epäonnistumista. Mitä hyötyä on palvelulla, joka ei merkitse asiakkaalle mitään tai vaikuttaa heikentävästi?

Viimeinen kysymys kokoaa kaksi ensimmäistä kysymystä, koska jotta jokin palvelu otettaisiin käyttöön, sillä tulisi olla konkreettisia tuloksia ja kannatusta. Minä halusin jälleen antaa työttömille mahdollisuuden kertoa kantansa asiaan. Palvelun käyttöönoton lähtökohdan varmuus riippuu siitä, miten asiakkaat kokevat sen toimivan ja kannattavatko he sitä. Olen sitä mieltä, että sosiaalipalveluissa asiakasnäkökulmaa ei voi korostaa liikaa. Vaikka en ajatellut opinnäytetyöni antavan lopullista vastausta siihen, toimiiko Kemiläinen työllistämismalli –hanke, toivoin siitä olevan jonkinlaista hyötyä hankkeelle ja seuraaville tutkijoille.

2 KEMILÄINEN TYÖLLISTÄMISMALLI -HANKE

Kemissä oli syyskuussa 2014 työvoimaa 9397 henkilön verran ja 1633 työtöntä, joista pitkäaikaistyöttömiä oli 431. (Lapin ELY-keskus 2014, hakupäivä 21.11.2014). Viime vuoden syyskuussa työvoimaa oli 9451 henkilön verran ja työttömiä 1576, joista pitkäaikaistyöttömiä oli 307 (Lapin ELY-keskus 2013, hakupäivä 21.11.2014). Työttömyys on siis lisääntynyt vuoden aikana. Viime vuoden verrattuna työttömyys on lisääntynyt kaikissa Lapin seutukunnissa, määrällisesti eniten Kemi-Tornion seutukunnassa. (Lapin ELY-keskus 2014, hakupäivä 21.11.2014.)

Eniten työttömyyttä esiintyy teollisuudessa, rakennusalalla ja palveluissa. Sosiaali- ja terveysalalla työttömyys on viime vuoden aikana lisääntynyt merkittävästi ja nuorten sekä vastavalmistuneiden työttömyysluvut ovat korkeita. Kun tähän lisätään vielä väestötappio ja teollisuuden väheneminen, on selvää että Kemissä on tarvetta kunta- ja elinkeinopoliittisille ratkaisuille elinvoiman ja työllisyystilanteen parantamiseksi. (Arnkil & Jokinen & Pitkänen & Spangar & Tuusa 2014, 27, hakupäivä 28.11.2014.)

Vuonna 2014 Suomessa talouskasvu ei vielä käynnistynyt ja jää myös vuonna 2015 vaatimattomaksi. Työvoiman kysyntä vähenee 14 000 hengellä ja tarjonta vähenee 3000 hengellä vuonna 2014. Työttömien työnhakijoiden määrä on 330 000, pitkäaikaistyöttömiä 93 000 ja vaikeasti työllistyviä 170 000 henkilöä. Työttömyys on pitkittynyt ja pitkäaikaistyöttömyys lisääntynyt. Syyskuussa 2014 keskimääräinen työttömyysaika oli 50 viikkoa. Työ- ja elinkeinotoimistoihin ilmoitettujen avoimien työpaikkojen määrä on laskenut ja työpaikkojen täyttäminen hidastunut, mikä viittaa siihen että osa avatuista paikoista jää täyttämättä. Tämä voi johtua työnantajien varovaisuudesta heikossa suhdanne tilanteessa. Työllisyysaste on tänä vuonna 68,5 prosenttia ja työttömyysaste nousi 8,6 prosenttiin. (Alatalo & Hämäläinen & Maunu 2014, hakupäivä 21.11.2014.) Työttömyys on siis merkittävä ongelma Kemissä ja koko maassa. Kuntakokeilulle on täten kysyntää ja sen toimintaa on jatkettava.

Kemiläisen työllistämismalli –hankkeen tarkoituksena on luoda nimensä mukaisesti työllistämismalli Kemin kunnalle. Työllistämismallin ideana on, että työllisyyspalvelut olisivat koordinoituja sekä monipuolisia ja että työnhakijoilla olisi yksilölliset ja joustavat koulutus-, kuntoutus- ja työllistymispolut kohti työmarkkinoita. Hankkeen tehtävänä on työllistämispalvelujen yhteensovittaminen, sen voimavarojen suuntaaminen tavoitteiden toteuttamiseen ja tavoitteiden toteutumisen seuranta. Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on myöntänyt sille työllisyyspoliittista avustusta 750 00 euroa vuodelle 2014. (Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014, hakupäivä 31.7.2014.)

Kuntakokeilussa kunta ohjaa pitkäaikaistyöttömien työllistämispalvelujen järjestämistä ja vastaa siitä, että ne muodostavat kokonaisuuden, joka edistää työllistymistä kuntaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kunta osallistuu kokeilun kohderyhmään kuuluvien asiakkaiden palveluntarpeen arviointiin, palveluprosessien suunnitteluun ja niiden etenemisen seurantaan. Kunta saa siis vaikuttaa ja ottaa vastuuta pitkäaikaistyöttömien palveluiden järjestämisestä. Kuntakokeilussa ovat mukana muun muassa Työ- ja elinkeinoministeriö, työ- ja elinkeinotoimistot, Kansaneläkelaitos, kuntien sosiaali- ja terveystoimet, kuntien yritykset ja kuntien järjestöt. Osapuolet toimivat yhteistyössä työllistymistä edistävien palvelujen kehittämiseksi, tavoitteenaan huomioida nykyistä paremmin työnhakijoiden ja paikallisten työmarkkinoiden tarpeet. (Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014, hakupäivä 31.7.2014.)

Hankkeen kohderyhmän määrittely noudattaa työ- ja elinkeinoministeriön määritelmää kuntakokeilun kohderyhmästä. Kohderyhmään voi siis kuulua työnhakijoita, työttömiä työnhakijoita, työllistämistä edistävissä palveluissa olevia ja ainoastaan kunnan asiakkaita. Työnhakijana oleva henkilö on esimerkiksi palkkatuetussa työssä, työllistymistä edistävissä palveluissa oleva on esimerkiksi työelämävalmennuksessa ja kunnan asiakas on esimerkiksi toimeentulotukea saava, joka ei ole ilmoittautunut työnhakijaksi. Kuntakokeilun kohderyhmää yhdistää tarve yleisten työmarkkinavalmiuksien, ammattitaidon ja osaamisen kehittämiseen, työ- ja toimintakyvyn arviointiin sekä työllistymisedellytysten luomi-

seen elämänhallintaa parantamalla. (Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014, hakupäivä 31.7.2014.)

Asiakas voi ohjautua kuntakokeilun piiriin kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston, Kansaneläkelaitoksen, palvelun tuottajan tai oman aloitteen kautta. Jos kaikki mahdolliset asiakkaat eivät mahdu kokeiluun, kunta päättää siitä, ketkä pääsevät mukaan. Työ- ja elinkeinotoimiston asiakkaana oleva voi päästä kokeiluun mukaan, jolloin siihen osallistumisesta sovitaan työllistymissuunnitelmassa tai työllistymissuunnitelman korvaavassa suunnitelmassa, esimerkiksi aktivointisuunnitelmassa. (Kemiläinen työllistämismalli-hanke 2014, hakupäivä 31.7.2014.)

Kuntakokeiluun kuuluu asiakasohjauksen yhteensovittamista, jonka tarkoituksena on aktivoita asiakashankintaa ja tehostaa asiakasohjausta. Tavoitteena on puuttua asiakkaan työttömyyteen varhaisemmin ja nopeammin sekä luoda yhteistyössä asiakkaan ja työllisyyspalvelujen kanssa asiakkaalle sopiva polku kohti työelämää, koulutusta tai kuntoutusta. Asiakasohjauksen yhteensovittamisella yritetään myös kehittää työllisyyden hoidon työkäytäntöjä ja eri toimijoiden yhteistyötä. Samalla asiakkaan työllistymistä voidaan ohjata ja seurata. Tavoitteena on kehittää työllistämistä edistäviä palveluja yhdessä kaupungin eri hallintokuntien, välityömarkkinoiden, työnantajien ja muiden palveluntuottajien kanssa. Yritysten kanssa tehtävän yhteistyön tulisi innostaa ja sitouttaa yrittäjiä parantamaan Kemin työllisyyttä. Kolmannen sektorin kanssa pyritään lisäämään keinoja lisätä palkkatuen ja koulutuksen yhdistämistä työllistymisessä. (Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014, hakupäivä 31.7.2014.)

Yksi tapa tehdä yritysten kanssa yhteistyötä selvittää mahdollisuuksia avustaviin työtehtäviin, niin sanottuihin ”silpputöihin”. Esimerkiksi pyykki- ja vaatehuollossa järjestettiin työvoimakoulutus, jolla onnistuttiin kouluttamaan kahdeksan uutta työntekijää. Koulutus alkoi Ura-valmennuksella, johon liitettiin kuukauden työkokeilu työssäoppimisen järjestäneissä pyykki- ja vaatehuollon yksiköissä. Yksiköiden tehtävät olivat osa työssäppimistä. Yksiköiden henkilöstölle järjestettiin etukäteen työpaikkakoulutus erilaisista oppimistyyleistä, jotta heille tulisi tu-

tuksi tekemällä oppiminen osana ammatillista koulutusta. Lisäksi yksiköihin järjestettiin työpaikkainfot, joissa käytiin koulutuksen vaatimukset ja tavoitteet sekä ohjaamiskäytännöt läpi. (Suomen Kuntaliitto 2014, 35.)

Selvityksellä saatiin koottua pyykki- ja vaatehuoltoon liittyvät työtehtävät, niiden tarkka kuvaus ja tarvittavat resurssit. Siitä tehtiin tilauskirja, jonka avulla voidaan ratkaista pyykki- ja vaatehuollon järjestäminen tulevaisuudessa. Tavoitteena oli saada hoitohenkilöstölle aikaa tehdä hoitotyötä, synnyttää uusia työpaikkoja vanhus- ja vammaispalveluihin ja parantaa hoitotyön laatua. Samalla pystytään laatimaan käsikirja perehdytykseen, jotta uusien työntekijöiden palkkaaminen helpottuisi. Yleisesti ottaen silpputöiden selvityksellä syntyy uusia työpaikkoja avustaviin tehtäviin, toiminta tehostuu, työn tai palvelujen laatu parantuu ja kehitystarpeita voidaan nostaa esille. (Suomen Kuntaliitto 2014, 35-36.)

Asiakastyössä pyritään pitkäjänteiseen työhön, eli palvelutarvearvioon pohjautuvia, räätälöityjä ja yksilöllisiä suunnitelmia, niiden toteuttamista ja seuranta. Asiakastyön kehittämisessä otetaan huomioon prosessin nivelvaiheet. Prosessin pitäisi edetä vaiheittain kohti asiakkaan kanssa tehtyjä tavoitteita ilman, että palvelujen väliin tulee tarpeettomia katkoksia. (Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014, hakupäivä 31.7.2014.)

Kuntakokeilu ja työllistämismallin kehittäminen vaativat kunnan palvelujärjestelmältä ja yksittäisiltä työntekijöiltä asennemuutosta ja oman toiminnan suuntaamista asiakkaan työllistymisen tukemiseen. Työllisyydenhoidon toimijoilta vaaditaan yhteisiä näkemyksiä työllistymisen edistämisestä kuntoutuksesta, jotta yhteistyö sujuisi. Kuntakokeilu vastaa tähän tarpeeseen järjestämällä koulutusta ja prosessinomaista työryhmätyöskentelyä hankkeen aikana. (Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014, hakupäivä 31.7.2014.)

Kuntakokeilu on yksi valtion tavoista edistää työllisyyttä ja käy hyvin yhteen lain kanssa. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta määrittelee kuntouttavan työtoiminnan kunnan sekä työ- ja elinkeinotoimiston järjestämäksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on edistää henkilön elämänhallintaa ja työllistymistä. Se ei kuiten-

kaan ole varsinainen työsuhde ja on ennen kaikkea lain määräämän velvollisuus kunnille sekä työ- ja elinkeinotoimistoille. Niin kuntakokeilun kuin myös kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on edistää henkilön elämänhallintaa ja työllistymistä erilaisia toimintoja järjestämällä. Lisäksi kuntakokeilun kohderyhmä selitetään (Työ – ja elinkeinoministeriö 2014, hakupäivä 24.7.2014) samalla lailla kuin laki määrittelee pitkäaikaistyöttömät. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001 2:5.1 §, hakupäivä 24.7.2014.) Periaatteessa voitaisiin siis väittää, että kuntakokeilun tarkoituksena on tehostaa lain vaatimusten toteutumista.

3 LAADULLINEN TUTKIMUS

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Laadullinen ja määrällinen tutkimus on monesti erotettu toisistaan ja laadullisesta tutkimuksesta käytetään monesti myös termejä pehmeä tai kvalitatiivinen tutkimus. Ongelmana vain on se, että käytetyt termit saavat laadulliset tutkimukset kuulostamaan vähemmän tieteellisiltä, määrällisen ja laadullisen tutkimuksen rajat eivät aina ole selkeät ja loppujen lopuksi vastakkainasettelu on varsin turha. Tärkeintä tulisi olla hyvän tutkimuksen teko ongelmaan sopivilla menetelmillä. Eskola ja Suoranta ehdottavat laadullisen tutkimuksen tunnuspiirteiksi seuraavia: aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta, aineiston laadullis-induktiivinen analyysi, hypoteesittomuus, tutkijan asema ja narratiivisuus. (Eskola & Suoranta 2000, 13-15.)

Pelkistetyimmillään laadullinen aineisto on tekstiä, joka syntyy tutkijasta riippuen tai riippumatta. Riippuvainen tarkoittaa esimerkiksi erimuotoisia haastatteluja ja havainnoiteja, riippumaton tarkoittaa esimerkiksi päiväkirjoja, omaelämäkertoja tai kirjeitä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen mukana. Se tarkoittaa sitä, että tutkimuksen vaiheet, aineistonkeruu, analyysi, tulkinta ja raportointi, kietoutuvat yhteen. Tulkinta kuuluu koko tutkimusprosessiin eikä sitä voi aina helposti pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin. Tutkimussuunnitelmaa tai jopa tutkimusongelmaa saattaa joutua tarkistamaan aineistonkeruun kuluessa ja tutkielman kirjoittaminen voi vaatia palaamista alkuperäiseen aineistoon. (Eskola & Suoranta 2000, 15-16.) Koska opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä prosessi, olen monta kertaa joutunut lukemaan tutkimussuunnitelmaani uudestaan muistin virkistämiseksi ja muokkaamaan aiemmin keksittyjä suunnitelmia tilanteiden muuttuessa.

Tärkeä mietittävä asia tutkimuksessa on objektiivisuuden ja subjektiivisuuden suhde. Objektivististen ohjeiden mukaan haastateltavasta tulisi pysyä kaukana, itsestään ei pitäisi kertoa, kaikki haastattelut tulisi säilyttää samanlaisina ja niin edelleen. Objektivismilla tarkoitetaan sellaista selittämistä, jossa tutkimuskohdetta katsotaan tavallaan ulkoapäin, puolueettoman päättökatsojan näkökul-

masta. Objektivistiset ohjeet voi unohtaa, kun taas ei ole kiellettyä olemasta mahdollisimman objektiivinen, objektiivisuuden tarkoittaessa sitä, että tutkija ei sekoita tutkimuskohteeseen omia uskomuksiaan, asenteitaan, arvostuksiaan ja niin edelleen. Aina voidaan epäillä sitä, onko tämä mahdollista, mutta aina voi sentään yrittää tunnistaa omat esioletuksensa ja arvostuksensa. Jos tutkimiskohdetta kohtaan on jokin oma näkemys, se on mainittava raportissa tutkimuksen lähtökohdaksi. Lähtökohta voi määrittää sen, millaisen tutkimusasetelman tulee luoneeksi. (Eskola & Suoranta 2000, 17.)

Esimerkiksi oma käsitykseni valtiojohtoisesta työllistämiprojektista oli epäilevä ja arvelin haastatteluihini osallistuvien työttömien olevan asiasta samaa mieltä. Minullakin oli siis väistämättä ennakkoluuloja tutkimuskohdetta kohtaan, mutta en halunnut haastateltavien tai hankkeen työntekijöiden tietävän sitä. Kertominen olisi väistämättä muokannut haastatteluista negatiivisen sävyisiä ja hankkeen työntekijöillä ei olisi ollut niin suurta innostusta olla apunani. Parasta varmasti oli, että olin itse hiljaa ja annoin asian parissa olevien puhua. Ennakkokäsitykseni osoittautuivat lopulta vääriksi ja opinnäytetyötä kirjoittaessa halusin lukijan tietävän ennakkoluuloni, jotta työni olisi rehellinen sekä inhimillinen ja että lukija voisi tehdä omat johtopäätöksensä koko työstäni ja sen tuloksista.

Objektiivisuus syntyy oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta. Arkisessa elämässämme olemme erilaisissa suhteissa erilaisiin asioihin, aatteisiin ja ihmisiin erilaisissa tilanteissa. Tutkimussuhde on eräs olemisen ja kanssakäymisen muoto, joka eroaa arkisesta kanssakäymisestä siten, että arkinen on usein itsestään selvää ja automatisoitunutta, kun taas tutkimuksellinen ei ota mitään itsestäänselvyytensä. Objektiivisuutta on siis kaiken subjektiivisen tiedostaminen, joka on ideaali, mutta tärkeä tavoite. (Eskola & Suoranta 2000, 17-18.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto on usein määrältään pientä ja sitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Tutkija pyrkii sijoittamaan tutkimuskohteensa yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä ja antamaan siitä historiallisesti yksityiskohtaisen kuvan. Harkinnanvarainen otanta on sitä, että tutkija rakentaa tutkimukseensa vahvat teoreettiset perustukset, jotka ohjaavat aineiston

hankintaa. Toisaalta mielekkäämpää on puhua harkinnanvaraisesta näytteestä kuin otannasta, sillä laadullisessa tutkimuksessa kyseessä on näyte ja otanta kuuluu tilastollisiin tutkimuksiin. Jos tutkimuksen kohteena ovat esimerkiksi elinikäiset oppijat, ei tutkittavaa joukkoa kannata poimia sattumanvaraisesti, vaan valita elinikäisen oppijan tunnusmerkit täyttäviä. Tunnusmerkkien tunnistaminen riippuu siitä, miten elinikäisen oppijan on määritellyt. (Eskola & Suoranta 2000, 18.)

Oma opinnäytetyöni aineisto on myös varsin pieni, se koostuu Työ- ja elinkeinoministeriön tiedotteesta, Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen verkkosivulta ja viiden hankkeeseen osallistuneen haastattelusta. Jokuhan voisi kysyä, että miten voin tehdä koko Kemiä koskevia päätelmiä näin pienestä aineistosta. Tunnustankin, että tämä ei ole kaiken kattava tutkimus ja analyysi työttömyyden hoitamisesta, vaan katsaus siitä mitä muutama valikoitu työtön on mieltä saamastaan palvelusta. Laadullisen tutkimuksen teoriaan vedoten sanon, että jo nämä viisi voivat antaa merkittävää tietoa siitä, onko Kemiläinen työllistämismalli –hanke mistään kotoisin. Itse aina ajattelen, että kaikki alkaa pienestä, kuten esimerkiksi talo alkaa yhdestä tiilestä.

Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan aineistolähtöisestä analyysistä, joka pelkistetyimmillään tarkoittaa teorian rakentamista aineistosta lähtien. Aineiston rajaus on siis tärkeää, jotta analysointi olisi mielekäästä ja järkevää. Aineistolähtöinen analyysi on tärkeää varsinkin silloin, kun tarvitaan perustietoa jokin ilmiön olemuksesta. Se tarkoittaa sitä, että määritellään, mitä ilmiö on. (Eskola & Suoranta 2000, 19.)

Hypoteesittomuus tarkoittaa sitä, että tutkijalla ei ole lukkoonlyötyjä ennakkoolettamuksia tutkimuksen kohteesta tai tuloksista. Huomioonotettavaa on, että havaintomme ovat latautuneet aiemmilla kokemuksillamme. Kokemukset eivät kuitenkaan saa rajata tutkimusta. Laadullisessa analyysissä tutkijan pitäisi yllätyä tai oppia tutkimuksen kuluessa. Oppiakseen uutta tutkijan on tiedostettava tutkimuskohteeseen liittyvät ennakko-oletukset ja otettava ne huomioon tutkimuksen esioletuksina. Tietenkin aina voi kehittää itselleen niin sanottuja työhy-

poteeseja, eli arvailuja analyysin tuloksista. Aineiston tehtävänä ei siis olisi hypoteesien todistaminen, vaan niiden keksiminen. Aineistot vauhdittavat tutkijan ajattelua ja hän voi löytää uusia näkökulmia ennakkoluulojen todentamisen sijaan. (Eskola & Suoranta 2000,19-20.)

Opinnäytetyöni ei ole tutkimus sinänsä, vaan selvitys, johon perustuen teen arviointia. Ajattelisin kuitenkin, että noudatan ainakin osittain tapaus- ja arviointitutkimuksen periaatteita. Tapaustutkimuksessa tutkimuksen kohteena on rajattu ilmiö, yksilö tai yksittäinen tapahtuma. Se on hyvin laaja käsite, jolla ei voida nimittää tiettyjä tutkimuksia. Tapaustutkimuksen piiriin kuuluvat projektit, arviointi- ja kehittämistutkimukset, opinnäytetyöt sekä kaikki laadulliset tutkimukset. Esimerkiksi ammattikorkeakouluopiskelijoiden opinnäytetöissä aiheet tulevat usein alan työpaikoilta, joten ne liittyvät tiettyyn organisaatioon tai yritykseen, eli tapaukseen. Se soveltuu moniin eri tieteenaloihin ja aineistonkeruumenetelmien käyttö ei ole rajattua, joten käytössä on niin laadullisen kuin määrällisen tutkimuksen menetelmät. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006, hakupäivä 22.8.2014.)

Vaikka laadulliset ja määrälliset menetelmät voivat olla tasavertaisesti käytössä, lopullisessa arvioinnissa painottuvat laadullisen tutkimuksen arvioinnin seikat, ellei kyseinen tutkimus sisällä vain määrällistä aineistoa. Tavoitteena on yleensä ymmärtää tutkittavaa kohdetta syvällisesti tekemättä yleistyksiä. Kuitenkin tuloksia olisi hyvä pohtia laajemmassa mittakaavassa. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006, hakupäivä 22.8.2014.) Esimerkiksi omassa opinnäytetyössäni vertailen Työ- ja elinkeinoministeriön sekä erityisesti Kemian kuntako-keilulle asettamia tavoitteita sekä haastatteluiden tuloksia keskenään ja pohdin, onko tavoitteissa onnistuttu. Lisäksi työni voisi antaa vinkkejä muille kunnille tai vähintään toimia esimerkkinä tuleville sosionomiopiskelijoille.

Nykyään julkishallinnon rooli on muuttunut sellaiseksi, että politiikkaa sekä toiminnan kehittämistä toteutetaan projekteina erillispäätöksin ja –rahoituksella. Siksi projekteilta vaaditaan myös arviointia, joka mahdollistaa tiedon ja käytännön uudenlaisen yhdistämisen ja tutkijoiden sekä käytännön työntekijöiden tie-

donvaihdon, siten saavuttaen toiminnan kehittämiseen tarvittavaa tietoa. Arviointitutkimuksen tuloksena onkin monesti raportin lisäksi oppimiskokemus projektiin osallistuneille työntekijöille. Arviointitutkimuksissa arvioidaan monesti yhteiskunnan epäkohtia korjaavaa toimintaa, joten arviointitutkimus on mukana yhteiskuntaa koskevassa ajankohtaisessa keskustelussa ja yhteiskunnan toiminnan arvostelussa. Koska arviointitutkimus on monitieteellistä ja käytössä eri aloilla, se on erittäin hyödyllinen työelämän kehittämisessä, myös sosiaali- ja terveysalalla. Arviointitutkimuksessa tulisi aina kysyä, ketkä todellisuudessa vaikuttavat, mihin vaikutetaan ja millä keinoilla vaikutetaan. (Myllärinen & Väisänen 2005, 16-17.)

Aiheet liittyvät monesti esimerkiksi yhteiskunnan muutoksiin, kasvaviin vaatimuksiin, yleiseen huono-osaisuuteen, syrjäytymisongelmaan, tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen. Tutkimusta tehdessä tutkijan ihmiskuvalla sekä kysymysten ja näkökulman valinnalla on merkitystä itse tutkimuksen ulkonäköön, esimerkiksi jo otsikko voi kertoa tutkijan asenteen aiheita kohtaan. Hyvinvointipalveluja arvioitaessa voi tulla hyvin tutuksi elämän nurja puoli ja epävarmuus siitä, kuinka paljon palveluja uskaltaa kritisoida tulematta silmätikuksi. (Myllärinen & Väisänen 2005, 18-20.) Tulevaisuudessa arviointitutkimuksen rooli on yhä isompi, sillä se tulee olemaan eettisesti latautuneempaa ja vaikuttavampaa. Kohteet tulevat olemaan moninaisempia, mikä johdosta esimerkiksi yhteiskunnan ja toimintaympäristöjen muutoksia täytyy ymmärtää ja ihmisarvoa sekä ihmisten toimintaa käsittelevien tutkimusten eettisyyteen pitää paneutua. Arviointitutkijoista ovat vaikuttajia, joilla on oikeus ja velvollisuus tehdä tutkimuksistaan laadukkaita ja puuttua epäoikeudenmukaisuuksiin. (Myllärinen & Väisänen 2005, 25.)

Angela Brownin ja Aaron Wildavskyn mukaan arvioijan tulisi hakea viiteen kysymykseen vastaukset, jotta arviointi olisi oikeanlaista. Ensiksi pitää tietää, milloin arviointia tehdään. Se voidaan tehdä ennen toimintaa, sen aikana tai sen jälkeen. Toinen kysymys kuuluu, missä arviointia pitää tehdä ja miten se kannattaa kohdistaa. Tähän kysymykseen vastatessa selvitetään, millaista aineistoa kerätään ja kenen mielipide kiinnostaa. Kolmanneksi pitää selvittää, kenelle

arviointia tehdään. Arvioinnin tuloksista voi olla monikin taho kiinnostunut ja itse asiassa osa suurista arviointiteoreetikoista pitää tätä kysymystä yhtenä arvioinnin tärkeimmistä seikoista. Tämä johtuu siitä, että vastattaessa siihen arvioinnin todellinen tarve ja hyödynnettävyys tulevat selviksi. Neljäntenä arvioijan on ratkaistava, mitä täsmälleen ollaan arvioimassa. Kohteen valinta vaikuttaa koko arvioinnin olemukseen, esimerkiksi käytettäviin käsitteisiin, toimintatapoihin ja odotettaviin tuloksiin. Viimeisenä pitää pohtia kaikkia motiiveja, mitä arviointiin voi liittyä. Motiivit vaihtelevat sen mukaan, kenen näkökulmasta arviointia ja arvioinnin kohdetta tarkastellaan. (Virtanen 2007, 22-24.)

Omat vastaukseni näihin kysymyksiin olisivat seuraavanlaisia. Arviointini tapahtuu toiminnan aikana, kuntakokeilu kun loppuu joulukuussa 2015. Arviointi tapahtuu Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen ja Meri-Lapin Työhönvalmennus –säätiön tiloissa, aineisto haetaan haastatteluilla ja kiinnostuksen kohteena ovat asiakkaiden mielipiteet. Arviointi tehdään hankkeelle, ammattikorkeakoululle ja minulle. Hanke haluaa arvioinnin kehittääkseen toimintaansa ja vakiinnuttaakseen sen, ammattikorkeakoulu haluaa nähdä tekemäni raportin eli opinnäyte-työn ja minä olen utelias sekä haluan valmistua.

Tapaustutkimuksessa yksittäisestä tapauksesta tai yhtenäisestä pienestä joukosta tuotetaan yksityiskohtaista tietoa. Sitä on kritisoitu edustavuuden puutteesta ja kurin puutteellisuudesta aineistonkeruussa ja analyysissä. Kritiikki johtuu osittain siitä, että tutkijan ja hänen tiedonlähteidensä mielipide vaikuttaisivat liikaa tutkimukseen. Laadullisen tutkimuksen saralla on kuitenkin tullut yhä enemmän käyttöön aineistolähtöinen analyysi, johon tapaustutkimus sopii mainiosti, sillä siinä kerätystä aineistosta tehdään yleistyksiä. (Eskola & Saarela-Kinnunen 2001, 159-160.)

Tutkimus on valintojen tekemistä ja viime aikoina tutkimusraportteihin on toivottu enemmän tutkijan metodista pohdintaa ja omien menettelytapojen reflektointia. Valintojen perustelu on tärkeää erityisesti nykyään, koska tutkimuksen toteuttamiseen on lukemattomia menettelytapoja. Tapaustutkimuksessa tuleekin tehdä tutkimusprosessi näkyväksi, jotta lukijalle selviää johtopäätöksiin johta-

neet seikat ja tutkimuksen luotettavuus olisi arvioitavissa. Oli aineisto sitten määrällistä tai laadullista, siitä ei tule yleistystä tai teoriaa ilman tulkintaa, joka on aina tutkijan tai tutkijaryhmän yksilöllisen pohdiskelun tulosta. (Eskola & Saarela-Kinnunen 2001, 160.)

Tapaustutkimus etsii vastausta kysymyksiin kuinka ja miksi ja sen vahvuutena on kokonaisvaltaisuus. Tutkimuskohteen valinta perustuu teoreettiseen tai käytännölliseen kiinnostukseen. Mahdollisia tapauksia voivat olla esimerkiksi yksilö, perhe, yhteisö, organisaatio, tapahtuma, tapahtumasarja, tilanne, käsite ja niin edelleen. Valitun tapauksen tai tapauksien valintakriteerit on tehtävä selviksi ja ne on määriteltävä tarkkaan, jotta tuloksia voidaan yleistää, soveltaa ja raportoida. Tapaus voidaan valita sen perusteella, että se on mahdollisimman tyypillinen, jonkinlainen rajatapaus, ainutkertainen tai paljastava. Mahdollisimman tyypillinen tapaus on yleistettävissä, rajatapaus on teorioiden testausta varten, ainutkertainen opettaa ilmiön yleisiä piirteitä ja paljastava antaa tietoa aiemmin tutkimattomasta ilmiöstä. (Eskola & Saarela-Kinnunen 2001, 161-163.)

Jos tapaustutkimus on kuvattu ja käsitteellistetty hyvin, siitä voidaan tehdä päteviä yleistyksiä. Yleistyksset ovat kuitenkin analyttisiä ja teoreettisia, jotka tehdään tulosten tulkinnoista. Julkisesti kerrottu tavoite olisi yhden ilmiön kuvaaminen, taustalla on usein toivomus jonkinlaisen yleistettävyyden mahdollisuudesta. Esimerkiksi Middletown-kaupungin perusteellinen tutkimus antoi amerikkalaisesta pikkukaupungista tarkan kuvauksen, josta ei voi suoraan tehdä yleistyksiä kaikkiin kaupunkeihin, mutta joka kuitenkin toi esiin niitä yhdistäviä piirteitä. Vastaavasti esimerkiksi koulukiusaamisesta saisi paljon tietoa jo yhtäkin koulua koskevalla tapaustutkimuksella, koska sen muodoissa, logiikassa ja syissä on koulusta huolimatta samanlaisuuksia. (Eskola & Saarela-Kinnunen 2001, 163-166.)

4 AINEISTONKERUU

Laadullisen aineiston yleisin keräämistapa on haastattelu. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta, on hänen johdattelemaansa ja jonka tavoitteena on selvittää jonkun mielessä olevat asiat. Haastattelu on osa normaalia vuorovaikutusta, johon vaikuttavat fyysiset, sosiaaliset ja kommunikaatioon liittyvät seikat. Se erottuu muusta vuorovaikutuksesta seuraavilla piirteillä: se on ennalta suunniteltu, haastattelijan ohjaama, haastattelijajoutuu pitämään sitä yllä, haastattelijatuntee roolinsa ja haastateltava oppii sen sekä haastateltavan on luotettava kertomansa luottamukselliseen käsittelyyn (Eskola & Suoranta 2000, 85.) Haastattelutyypistä riippuen tutkija tavoittaa erilaista tietoa, joten se kannattaa valita tutkimusongelman perusteella (Eskola & Suoranta 2000, 88).

Opinnäytetyöni pääasiallinen aineistonkeruumenetelmäni oli teemahaastattelu. Teemahaastattelussa käsiteltävät aiheet on pohdittu ja määritelty etukäteen. Itse haastattelu on joustava ja vapaamuotoinen, ainoa ehtona se että haastattelu ei rönsyile, vaan pysyy suunnitelluissa teemoissa. Koska vastausvaihtoehtoja ei ole tiukasti rajattu eikä haastattelun tarvitse mennä tietyn kaavan mukaisesti, teemahaastattelu on haastateltavan kannalta mieluisa ja mahdollistaa hänen oman äänensä kuuluvuuden. Haastattelijan on silti pidettävä haastattelu teemoissa, koska muuten se voi suuntautua aivan tarpeettomiin alueisiin, jolloin haastattelu ei ole tarpeeksi samanlainen muihin verrattuna. Tällaisesta haastattelusta puuttuvat teemat, joten se on kelpoton vertailua ja analyysiä varten. (Tilastokeskus 2014, hakupäivä 11.6.2014.)

Teemahaastattelu on suomalaisissa tutkimuksissa haastattelutyypeistä yleisimpiä. Tämä johtuu todennäköisesti kahdesta syystä. Ensiksi haastatteluopasmarkkinoita on pitkään hallinnut Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen teos ”Teemahaastattelu”, joka kuuluu myös moniin tutkintovaatimukseen. Toisena syynä on teemahaastattelun avoimuus ja vapaamuotoisuus, jonka voidaan katsoa edustavan haastateltavan omaa ääntä. Taustalla on kyselylomakkeita kohtaan esitetty kritiikki ja vastenmielisyys. Teemojen käyttö mahdollistaa sen, että

vapaamuotoisuudesta huolimatta haastateltavien kanssa on puhuttu suurin piirtein samoista asioista ja lisäksi niiden avulla litteroitua aineistoa voi käsitellä helpommin. (Eskola & Suoranta 2000, 86-87.)

Jatkan omalla kohdallani tätä trendiä, mutta ennen kaikkia valitsin teemahaastattelun tutkimusmenetelmäksi juuri sen vapaamuotoisuuden vuoksi. Tarkoitukseni oli tehdä haastatteluista keskustelun kaltaisia, tasavertaisia kohtaamisia, jota onneksi auttaa epävirallinen asemani opiskelijana. Toisaalta en voinut välttää ajattelemasta, että haastateltaville voisi kenties tulla vastauspaineita, kun kerron kyseessä olevan hankkeen arviointi. Hehän saattaisivat ajatella, että minulle pitää antaa todella kattavia vastauksia tai että vastauksilla voisi olla epämiellyttäviä seurauksia. Siksi aiinkin vahvasti korostaa heille ennen haastatteluita, että heidän anonyymiytensä on turvattu. Tein sen siten, että en aikonut haastattelujen jälkeen painaa heidän nimiänsä muistiini, viittasin tekstissäni heihin termillä ”haastateltava” ja kokosin vastaukset yhteenvedoiksi.

Haastattelijan tulisi olla varautunut kaikkeen, esimerkiksi teemahaastatteluja tekevä joutuu hyvin erilaisiin keskusteluihin erilaisissa paikoissa. Joskus keskustelu sujuu kuin itsestään, joskus vastaaminen on niukempaa. Siksi haastattelijalla olisi hyvä olla teema-alueuuttelon lisäksi jotain jutun juurta, jotta haastattelussa pääsisi eteenpäin. Naururinkäyttötaito olisi hyvä olla hallussa ennen haastatteluja. Naururin käyttö on joillekin itsestänselvyys, joidenkin mielestä se ei ole. (Eskola & Suoranta 2000, 89.) Hirsijärvi ja Hurme kirjoittavat, että haastattelijan tulisi pitää nauhuria päivänselvänä ja siitä pitäisi tehdä haastateltavalle merkittävää valintatapahtumaa (Hirsijärvi & Hurme 1980, 82). Eskolan ja Suorannan mielestä nauhurista tulisi sopia etukäteen samalla kun sopii itse haastattelusta. Jos haastateltava suostuu haastatteluun, mutta ei salli nauhurin käyttöä, on harkittava riittävätkö kirjoitettavat muistiinpanot vai luopuuko haastattelusta kokonaan. (Eskola & Suoranta 2000, 89-90.)

Kallistun Eskolan ja Suorannan puolelle nauhurin käytössä. Minunkin mielestäni haastatteluissa tulisi noudattaa avoimuuden ja vapaaehtoisuuden periaatteita, eikä niin sanotusti pakottaa haastateltavaa tutkijan armoille. Tämä korostuu

varsinkin meillä sosionomeilla, kuin myös muilla asiakaspalveluun koulututtavilla. Omien haastateltavieni määrä oli epävarmaa, joten minulla ei olisi ollut varaa jättää haastattelua sikseen, jos haastateltava ei olisi suostunut nauhurin käyttöön. Olisin käyttänyt siinä tapauksessa kirjoitettuja muistiinpanoja. Muistiinpanojen kirjoittaminen haastattelun aikana on kuitenkin mielestäni työlästä ja häiritsee keskustelun luontevuutta, enkä sitä paitsi hitaana kirjoittajana saisi kirjoitettua kaikkea olennaista ylös. Siksi olen opintojeni aikana aina luottanut nauhurin käyttöön haastatteluissa. Tein ensimmäisen haastattelun kohdalla sen virheen, että en muistanut kysyä etukäteen haastateltavalta, saanko käyttää nauhuria. Onnekseni hän suostui sen käyttöön, mutta siitä lähtien päätin olla tarkempi asian suhteen.

Haastattelin siis Kemiläinen työllistämismalli –hankkeeseen osallistuneita työttömiä. Alkuperäinen ajatukseni oli, että haastateltavia olisi viisi ja kysymyksiä kuusi. Tämä perustuu aikaisempiin opintojen kautta tehtyihin haastattelukokemuksiin. Kuusi avointa kysymystä on aiemmin johtanut noin 45 minuutin aineistoon, joten viiden haastattelun jälkeen aineistoa olisi yhteensä noin neljä tuntia ja viisitoista minuuttia. Litteroitava aineisto olisi täten inhimillisissä lukemissa ja aineisto olisi kuitenkin tarpeeksi vankalla pohjalla. Haastattelukysymykset tarkennuksineen esitän liitteessä 1.

Ennen kuin edes tiesin, keitä tulen haastattelemaan, minä ja hankkeen työntekijän kanssa puhuimme siitä, että osallistujamäärä saattaisi olla vähäinen. Työttömyys voi kuitenkin olla arka aihe siihen joutuneelle, joten ymmärrettävästi haastattelu aiheesta ei välttämättä monia kiinnosta. Epävarmuus haastateltavien määrästä herätti melkoista jännitystä minussa, sillä en halunnut määrän olevan vähäinen. Sehän olisi ollut työni kannalta epäsuotuisaa, koska siten aineistoni olisi ollut hataraa.

Elokuussa minä ja hankkeen työntekijät käynnistimme haastateltavien hankkimisen. Yksi hankkeeseen osallistuneista suostui haastatteluun, joka tehtiin 14. päivä. Odotin, että haastattelu kestäisi noin 45 minuuttia, mutta se kestitkin noin 18 minuuttia. Tämä johtui siitä, että haastateltava vastasi lyhyesti, ytimekkäästi

ja varmasti kysymyksiin. Olin tyytyväinen siihen, että haastattelu sujui jouhevasti eikä vastaaminen näyttänyt tuottavan vaivaa hänelle. Haastattelun lyhydessä oli se hyvä puoli, että se oli helposti litteroitavissa/purettavissa. Toisaalta mietin, pitäisikö haastattelukysymyksiä muotoilla uudestaan, jotta niihin tulisi laajempia vastauksia vai vastaako kyseinen henkilö muutenkin kysymyksiin lyhyesti.

19.8. hankkeen tiloissa olisi pitänyt järjestää asiakasraatina tunnettu tapaaminen työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa, jossa olisi samalla haettu vapaaehtoisia minun haastateltaviksi. Valitettavasti ketään ei tullut, joten hankkeen työntekijä otti yhteyttä Meri-Lapin Työhönvalmennus -säätiöön, jossa osa hankkeen asiakkaista on valmennuksessa. Sovimme paikan työntekijän kanssa, että minä välitin minulle sopivia haastatteluajkoja sähköpostin kautta ja hän sitten katsoi, ketkä asiakkaista voisivat tulla haastateltaviksi. Pyysin häntä myös mainitsemaan haastatteluiden tarkoituksen sekä sen, että heidän anonymius suojataan ja mielipiteensä saa ilmaista vapaasti.

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa on hyvä pohtia sitä, miten valitusta kohdejoukosta saa parhaiten tarvittavaa tietoa irti. Ratkaistavana ongelmana on, kuinka paljon kohdejoukko on kiinnostunut tutkittavasta ilmiöstä tai miten tutkija saisi kiinnostusta viriämään. Ongelmaa ei ole helppo ratkaista, koska motivaation viriämiseen ja säilymiseen vaikuttavat monet seikat samanaikaisesti. Jotta haastatteluilmapiiri olisi suotuisa, on otettava lukusia seikkoja huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Haastattelun kuluessa haastateltavan kiinnostukseen pitää kiinnittää eri tavoin huomiota. Haastattelupyynnön esittäessä herätetään kiinnostusta, haastattelua aloitettaessa vahvistetaan kiinnostusta ja koko haastattelun ajan ylläpidetään kiinnostusta. Haastattelun alkua ja toteutusta varten tutkijan pitäisi selvittää itselleen olosuhteet, jossa tutkittavat elävät ja hahmottaa heidän ongelmansa sekä elämäpiirinsä. Haastattelijalla pitäisi olla varalla ”varmoja” keskustelunaiheita käytettävänä, jos keskustelu tyrehtyy, tilanne muuttuu ahdistavaksi tai haastateltavan motivaatio heikkenee. Jotta aiheesta toiseen siirtymiset eivät olisi liian rajuja ja haastateltavaa häiritseviä, varateemojen ja kysymysten tulisi liittyä tutkittavaan ilmiöön. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 46-48.)

Teemahaastattelun suunnitteluun kuuluu kysymysten päälinjojen ja tyyppien suunnittelu. Kysymystyyppit voidaan jakaa kahteen ryhmään: tosiasiakysymykset ja mielipidekysymykset. Tosiasiakysymykset pyrkivät selvittämään faktoja eli esimerkiksi mitä haastateltava tietää tutkittavasta aiheesta. Mielipidekysymykset pyrkivät selvittämään tuntemuksia, asenteita ja arvostuksia eli esimerkiksi mitä mieltä haastateltava on tutkittavasta aiheesta. Tosiasiakysymykset voidaan vielä jakaa kahteen ryhmään: julkiset tietokysymykset ja yksityiset tosiasiakysymykset. Edellisen ryhmän kysymykset selvittävät yleiseen tietoon kuuluvia asioita, kuten esimerkiksi nuorisojärjestöjen määrää kunnassa. Jälkimmäisen ryhmän kysymykset selvittävät haastateltavan henkilökohtaisia tietoja, kuten ikää. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 44-45.)

En tarvinnut opinnäytetyössäni haastateltavien taustatietoja, koska halusin säilyttää heidän anonymiytensä. Lisäksi tavoitteiden kannalta riitti se tieto, että he kuuluvat Kemiläinen työllistämismalli –hankkeeseen. Mitä kysymystyyppeihin tulee, pääosassa olivat mielipidekysymykset. Toki halusin kysyä myös tosiasioita siitä, mitä asioita työttömät hankkeessa tekevät. Kuitenkin tässä työssä haettiin ensisijaisesti asiakkaiden mielipidettä.

Tein ensimmäisessä haastattelussani sen virheen, että en perehtynyt teemahaastattelun saloihin tarpeeksi hyvin. Tämä johti siihen, että en ensimmäisessä haastattelussani noudattanut teemahaastattelun oppeja, vaan siitä tuli puolistrukturoitu. Mietin siis etukäteen tarkat kysymykset, jotka olisivat olleet kaikille haastateltaville samoja (Eskola & Suoranta 2000, 86). Oikeasti minun olisi pitänyt miettiä kysymysten aiheita valmiiksi ja sitten itse haastattelutilanteessa keksinyt kysymykset. Päätin siis jättää ensimmäisestä haastattelustani saadun aineiston sikseen ja ajatella sitä harjoituksena tulevia haastatteluja varten. Myöhemmin kumosin ohjaajieni neuvosta tämänkin päätöksen ja käytin kaikkia haastatteluja aineistonani. Tietenkin tein lukijalle selväksi virheeni, jotta hän voi tehdä omia johtopäätöksiään ja kenties jättää ne toistamatta.

Suunnittelin siis seuraavaa neljää haastattelua varten uuden haastattelulomakkeen, jossa luki tutkimusongelma, kolme teema-aluetta ja kolme lisäkysymystä.

Tutkimusongelma oli muistutuksena opinnäytetyöni aiheesta, teema-alueet olivat asioita, joiden avulla saisin vastauksen ja lisäkysymykset toimivat keskustelun ylläpitäjinä. Tietenkin itse haastatteluissa saatoinkin kysyä jotain opinnäytetyöhön liittymätöntäkin, esimerkiksi koulutukseen liittyvää. Lyhyin haastattelu kesti noin 12 minuuttia, pisin noin 35 minuuttia. Ne olivat siis lyhyempiä kuin alun perin ajattelin niiden olevan. Tämä johtui siitä, että joillekin oli luontevaa puhua monisanaisesti aiheesta, kun taas jotkut eivät siinä tilanteessa keksineet sanottavaa. Kysyinkin itseltäni ja ohjaajiltani, että riittääkö tämä mihinkään. He eivät tyrmänneet niitä, mutta ohjeistivat olemaan kriittisiä sen suhteen, kuinka paljon niistä saa irti. Purkuvaiheessa totesin, että saan haastatteluista tarvitsemani tiedon. Jälkikäteen ajateltuna uusien haastattelujen sopiminen olisi viivästyttänyt työn tekoa ja sitä paitsi lyhyempien haastattelujen purkaminen on kieltämättä helpompaa. Esitän uuden haastattelulomakkeen liitteessä 2.

5 ANALYYSI

Aineistosta analyysiin on kolme tietä. Ensimmäisessä tiessä aineisto voidaan purkaa ja siitä edetä enemmän tai vähemmän tutkijan vaistoon luottaen suoraan analyysiin. Toinen tapa on purkaa aineisto, koodata se ja sitten vasta tehdä analyysi. Kolmas tapa on yhdistää purkamisen ja koodaamisen, jonka jälkeen tehdään analyysi. (Eskola & Suoranta 2000, 150.) Toinen näkemys on, että nauhoitetun aineiston kanssa voi valita kaksi lähestymistapaa. Nauhoissa olevan aineiston voi kirjoittaa tekstiksi joko sanasta sanaan tai valikoiden, esimerkiksi teema-alueittain tai sitten tehdä koodaus ja päätelmät suoraan nauhoista. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 109.) Itse tein edellisiä esimerkkejä soveltaen siten, että purin nauhoitetut haastattelut Word-tiedostolle tekstiksi siten, että poimin teemoja käsittelevät kohdat ja lisäsin omia muistiinpanoja. Purkaessa tein vielä niin, että erotin omat ja haastateltavien puheenvuorot värjäämällä ne tekstinmuokkauksella erivärisiksi. Omat puheenvuoroni olivat sinisellä, haastateltavien punaisella ja muistiinpanoni violetilla. Näin myöhempi perehtyminen niihin oli paljon helpompaa.

Laadullisessa analyysissä ensimmäiseksi aineisto pitäisi järjestää keräämisen, purkamisen ja tekstiksi muotoilemisen jälkeen. Tässä vaiheessa pyritään kehittämään yleistyksiä aineiston tulkinnaksi, mutta ne eivät vielä ole järjestyksessä raportin tekoa tai analyysin jatkokehittelyä varten. Analyysissä pitäisi edetä vaiheittain ja luottaa siihen, että ensimmäinen jäsennys ei ole samalla viimeinen. Esimerkiksi teemahaastattelun teemat muodostavat jonkinlaisen aineiston jäsennyksen, josta voidaan lähteä liikkeelle. Näin tulee ensin käydyksi koko aineisto läpi ja aineiston lukeminen on helpompaa, kun voi keskittyä tiettyyn teemaan kerrallaan. (Eskola & Suoranta 2000, 150-151.)

Laadullisen analyysitekniikoita on olemassa useita ja niiden valikoiminen riippuu jossain määrin aineiston laadusta. Aineiston käsittelyn aloittamiseksi on kuitenkin olemassa yleisiä seikkoja. Aineistonsa on syytä tuntea perinpohjaisesti. Se on luettava useaan kertaan, jotta se avautuu. Vaarana kuitenkin on, että kynnyksellä itse analyysin tekoon nousee. Turhia paineita ei kannata tässä vaiheessa ottaa,

sillä lukemisen tarkoitus on vain tutustua tekstiin ja tulla sinuiksi sen kanssa. (Eskola & Suoranta 2000, 151.)

Aineiston koodaukseen on olemassa kaksi erilaista tapaa. Ensimmäinen tapa on tehdä analyysiä aineistolähtöisesti ilman teoreettisia etukäteis-olettamuksia. Tutkijalla on toki olettamuksensa, mutta hän ei anna niiden häiritä aineistosta itsestään nousevia teemoja. Toinen tapa on hyödyntää jotain teoriaa tai ottaa käyttöön enemmän tai vähemmän teoreettisesti perusteltu näkökulma. Aineiston ajatellaan olevan esitys jostakin ja sitä tarkastellaan valitusta näkökulmasta käsin tai sen analyysiin sovelletaan jotakin aineiston ulkopuolista teoriaa. (Eskola & Suoranta 2000, 151-152.)

Jos aineisto on kerätty teemahaastattelun avulla, teemahaastattelurunko on hyvä apuväline aineiston koodaukseen. Teemahaastattelurungon tekemisessä hän kun on käytetty aiemmin tehtyjä teoreettisia näkemyksiä ja toisaalta mahdollisesti omia kokemuksia. Aineistosta valikoidaan teemahaastattelurungon avulla ne tekstikohdat, jotka kertovat teemoista ja näistä valikoiduista kohdista voidaan tehdä esimerkiksi teemakortisto. Nykyään yleisin tapa suorittaa tämä on käyttää tekstinkäsittelyohjelmalla ”leikkaa-liimaa” –toimintoa (Puusniikka & Saaranen-Kauppinen 2006, hakupäivä 4.11.2014). Valikoimisen voi tehdä kahdella tavalla. Tekstikohdat voi kopioida sellaisinaan teemakortteihin tai tutkija tekee niistä omat tiivistelmänsä. Ensimmäisessä tavassa kopiointia joutuu tekemään paljon, sillä yhdessä tekstikohdassa saatetaan puhua useastakin teemasta. Toisessa tavassa analyysiin tulee enemmän tutkijan omaa tulkintaa mukaan. (Eskola & Suoranta 2000, 152, 154.)

5.1 Litterointi

Aineiston ensimmäinen käsittelyvaihe on aineiston litterointi eli muuntaminen puheesta tekstiksi. Litteroinnin tarkkuus määräytyy tutkimusongelman ja metodisen lähestymistavan mukaan. Esimerkiksi jos tutkitaan haastatteluvuorovaikutusta, litteroinnin on oltava hyvin yksityiskohtaista. Kiinnostus kohdistuu siihen,

miten jotain sanotaan, milloin se sanotaan ja miten sanottu on suhteessa edeltävään puheeseen. Puheen taukojen pituudet, puhujien katkokset ja puhumisen tapa sekä sävy ovat tällöin litteroitavia kohteita. Jos kiinnostuksen kohteena on asiasisältö ja tutkitaan rajattua tapahtumakulkua sekä mitä tilanteessa tapahtui, yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen. Tällaisessakin tapauksessa on silti hyvä litteroida myös haastattelijan puheenvuorot, jotta tutkija voi päätellä, miten kysymyksen muotoilu on vaikuttanut mahdollisesti vastaukseen. (Ruusuvuori 2010, 424-425.)

Mitä rajatumpi tutkittava ilmiö on, sitä tarkempaa litterointia on mahdollista tehdä. Siksi litteroinnin tarkkuustasoa on mietittävä huolella tutkimusongelmaa ja kysymyksiä suunniteltaessa, kuin myös aineistoa rajatessa. Yksityiskohtainen litterointi on työlästä ja ellei tutkijalle ole ulkopuolista apua, tarkka litterointityyli rajaa väistämättä käsiteltävissä olevan aineiston määrää. Aineisto pitäisi rajata siten, että se voidaan litteroida tutkimusongelmaan vastaamisen edellyttämällä tarkkuudella. (Ruusuvuori 2010, 426-427.)

Puheesta tekstiksi muotoiltu litteraatio on jo kertaalleen tulkittu versio analysoitavasta tilanteesta. Litteraatiota tarkennetaan analyysiprosessin kuluessa, mutta se ei koskaan riitä tyhjentämään kaikkea tietoa, joka nauhoitteelle tallentuu. Laadullisessa haastattelututkimuksessa on yleistä tehdä analyysi nimenomaan litteroidusta aineistosta. Tälle on perusteensa, sillä isompien kokonaisuuksien hahmottaminen nauhoitetta kuuntelemalla olisi vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Kun aineiston analyysin perustana on tekstiksi litteroitu nauhoitus, litteroinnilla tavoitetaan vain pieni osa haastattelutilanteessa tarjolla olevasta tiedosta. Vaikka tutkija kirjaisi kaiken puheen ylös, osa jää aina kuulematta tai havaitsematta, osa peittyä muiden läsnäolijoiden puheeseen tai se ymmärretään väärin. Tutkijan rajallinen huomiointikyky siis ohjaa aineistosta tehtyä ensitulkintaa. (Ruusuvuori 2010, 427.)

Litteraatiossa tutkija tekee jatkuvasti valintoja siitä, mikä nähtävissä tai kuultavissa oleva tieto on merkityksellistä meneillään olevan vuorovaikutuksen ymmärtämisen kannalta ja mikä ei. Toisin sanoen, tutkija tulkitsee aineistoaan kuin

tavallinen puhuja ja kuuntelija. Litteroidessaan tutkija miettii myös tutkimusongelmaansa ja aineistolle tarkoitettuja kysymyksiä. Hän myös tekee valintoja sen suhteen, mikä sanotussa on tutkimuksellisesti merkityksellistä eli tulkitsee aineistoa tutkijana. Kun aineistoa analysoidaan ja analyysiä sitten raportoidaan, tulkinnallisuus on hyvä tiedostaa ja keskustella sen mahdollisista vaikutuksista tehtyyn analyysiin. Aineiston muokkaaminen on väistämättä aina tulkinnallista työtä ja hyvän tieteellisen tavan mukaan aineistosta tehtyjen tulkintojen on oltava mahdollisimman läpinäkyviä. (Ruusuvuori 2010, 427-428.)

Haastatteluiden nauhoittaminen ja nauhoitteiden jatkokäytön mahdollistaminen luo edellytykset litteroidun aineiston tulkinnan perusteella tehtyjen havaintojen tarkistamiseen ja kyseenalaistamiseen tarvittaessa. Litteroitaessa aineistoa tulkitaan ainakin kolmella tavalla. Havainnoijana oma huomiokyky rajaa osan tiedosta pois, kulttuurin jäsenenä tulkitaan puhujan sanoman tarkoituksia ja toimintaa palvelevaa sanomista ja tutkijana tulkitaan aineiston osien tutkimuksellista merkityksellisyyttä. Litterointi on aina tulkintaa, joten alkuperäisen nauhoitteen säilyttäminen, sen jatkokäytön ja uudelleen litteroinnin mahdollistaminen on äärimmäisen tärkeää. Periaatteessa aineiston yksinoikeudellinen käyttö on jopa tieteen etiikan vastaista. (Ruusuvuori 2010, 428.)

5.2. Teemoittelu

Aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa käsitteleviä teemoja ja niiden esiintymistä voi vertailla. Lisäksi voidaan poimia keskeisiä aiheita ja esittää ne kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Ensin on tietenkin löydettävä ja eroteltava tekstimassasta tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. (Eskola & Suoranta 2000, 174.) Keskeisiä aiheita eli teemoja muodostetaan usein etsimällä aineistosta yhdistäviä tai erottavia tekijöitä. Teoriaan perustuva teemoittelukin on mahdollista. Teemoittelu on luontevaa teemahaastattelujen analysoimiseen, koska kaikista haastatteluista löytyy tavalla tai toisella haastateltavien kanssa puhutut teemat. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006, haku-päivä 4.11.2014.)

Aineiston voikin järjestää litteroinnin jälkeen teemoittain. Muodostetut teemat voivat muistuttaa aineiston keruuta varten tehtyä teemahaastattelurunkoa, muttei aina ja joskus voi löytyä uusia teemoja. Teemojen muodostamiseen voi käyttää koodausta tai kvantifiointia, esimerkiksi keskeisistä seikoista voi tehdä taulukon ja nimittää näille yhteisen nimittäjän eli teeman. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006, hakupäivä 4.11.2014.) Teemoittelu on myös kätevä analysointitapa kun pitäisi ratkaista käytännöllinen ongelma, koska aineistosta voi kätevästi poimia tutkimusongelman kannalta olennainen tieto. Esimerkkinä tästä voisi olla se, että seminaarikokemuksista kertovista tarinoista poimitaan seminaarin vetäjistä kertovat kohdat ja niiden kuvausten perusteella haetaan palautetta. (Eskola & Suoranta 2000, 178.)

Teemoittelua voi jatkaa pitemmällekin, jolloin aineistosta saadaan esille kokonaisuudessaan erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Aineiston jäsenystavasta huolimatta siitä riittää kirjoittamista loputtomiin. Joskus haastattelun puheen kuvailu riittää tutkimusongelman vastaukseksi ja haastattelurunkoa voi käyttää analyysin jäsenyyksenä. Ongelmana kuitenkin on, että raportista tulee usein tylsää, varsinkin aiheesta tietämättömälle lukijalle. Laadullisen analyysin ikuinen ongelma on liika painottaminen aineistonäytteisiin. Rungas sitaattien käyttö antaa laajan kuvauksen aineistosta, mutta raportista voi tulla liian laaja ja raskas lukea. Toisaalta lukija voi arvioida sitä, että onko tutkijan tulkinnoissa järkeä. Toisena vaarana on, että tutkimus on pelkkä selvitys aiheesta, ilman syvällistä teoreettista ajatusta ja kytkentää siihen. Niukempi käyttö johtaa nopealukaiseen tekstiin, mutta lukija ei välttämättä saa siitä mitään irti. (Eskola & Suoranta 2000, 179-180.)

Ehdotonta sääntöä sitaattien määrästä ei ole, mutta valitettavasti laadullisen aineiston analyysi jätetään usein tematisoinnin nimissä sitaattikokoelmaksi. Vaikka sitaatteja olisikin hauska lukea, pelkästään niistä ei voi analyysiä ja johdopäätöksiä tehdä. (Eskola & Suoranta 2000, 179-180.) Teemoittelu vaatii lisäksi teorian ja empirian vuorovaikutusta, jonka johdosta nämä ovat lomittuneet toisiinsa tutkijan tekstissä. Aineistosta otettuja lainauksia voi käyttää neljäl-

lä tavalla: tutkijan tulkinnan perustelemiseen, aineiston kuvaamisen esimerkkinä, raportin elävöittämiseen ja tiivistettyinä kertomuksina. (Eskola & Suoranta 2000, 175.)

Kuitenkin sitaattien käytössä on oltava itsekriittinen ja mietittävä tarkkaan niiden tarpeellisuus, sillä tutkimusraportissa teoria ja tutkijan kommentit sekä tulkinnat ovat etusijalla (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006, hakupäivä 4.11.2014). Haastateltavien puheet eivät ole tutkimuksen tuloksia (Eskola & Suoranta 2000, 178-180). Lisäksi sitaatteja käytettäessä on mietittävä sitä, esittääkö samalla lainatun henkilön taustatietoja vai jättääkö ne pois. Vaikuttavina tekijöinä ovat tutkimusaihe ja taustatietojen tarkkuus, toisin sanoen loukkaako niiden esittäminen anonymiteettia vai onko tunnistaminen mahdotonta. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006, hakupäivä 4.11.2014.)

6 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Laadullisen tutkimuksen oppaissa puhutaan melko vähän eettisyydestä, vaikka tutkimusten luonteeseen kuuluu tiedon hankinnan kokonaisvaltaisuutta, aineiston hankintaa luonnollisista tilanteista ja tutkittavien näkökulman korostamista. Olisi johdonmukaista, että tutkimuseettiset kysymykset korostuisivat käytettävissä vapaamuotoisia tiedonhankintakeinoja, sillä ne muistuttavat arkielämän vuorovaikutusta. Tämä johtuu siitä, että ensinnäkin tutkija on tietyn organisaation edustaja, jonka johdosta toisen kaltion kohtelu on merkitykseltään toisenlaista kuin arkielämässä. Toiseksi käytettäessä avoimia tiedonkeruumenetelmiä on vaikea punnita etukäteen tutkimusasetelman mahdollisia eettisiä ongelmia. Tutkimuksen tulokset voivat johtaa eettisiin ratkaisuihin ja eettiset kannat vaikuttavat tutkimuksissa tehtäviin ratkaisuihin. Jälkimmäistä kutsutaan tieteen etiikaksi. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 122-123.)

Tutkijalla on vastuu tutkimuksensa aiheen valitsemisesta, koska se on eettinen valinta. Esimerkiksi ”hoitomyönteisyys” voidaan käsittää siten, että potilas tekee mitä lääkäri sanoo ja jos hän ei tee niin, hän on hoitokielteinen. Toisin sanoen tutkimusasetelma on, että lääkäri on oikeassa, eikä siinä pohdita sitä, ovatko lääkärin ohjeet potilaalle mielekkäitä tai edes toteutettavissa, vaan hänet luokitellaan hoitokielteiseksi. Hedelmällisempi tutkimusaihe voi olla heikkouksien etsiminen hoidosta, kun se ei yrityksistä huolimatta tuota tulosta. Aiheen eettisessä pohdinnassa pitää selkeyttää se, kenen ehdoilla aihe valitaan ja miksi tutkimus tehdään. Eettiset kannanotot tulevat esille tahtoen tai tahtomatta kun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelma kerrotaan. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 126.)

Tutkimuseettisissä keskusteluissa korostetaan tutkittavien suojaan. Yleisesti sanottuna ihmisoikeudet ovat eettisenä perustana ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa. Tutkittavien suojaan kuuluu tutkimuksen tavoitteiden kertominen, vapaaehtoinen suostumus, tutkimuksen tarkoituksen selkeys, osallistujien oikeuksien turvaaminen, tutkimustietojen luottamuksellisuus, osallistujien jääminen nimettömäksi ja oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa. Tutkimuksen uskotta-

vuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat käsi kädessä. Hyviä tieteellisiä käytäntöjä noudattamalla varmistetaan tutkimuksen uskottavuus. Hyvä tieteellinen käytäntö on tiedeyhteisön toimintatapojen noudattamista, yleistä huolellisuutta tutkimustyössä, muiden työn tunnustamista, omien tulosten esittämistä rehellisesti ja tieteen avoimuuden noudattamista. Näiden periaatteiden vastakohtat ovat hyvien tieteellisten käytäntöjen loukkaamista. Suomen Akatemia on vielä erikseen määritellyt loukkaukseksi tieteellisen vilpin, joka tarkoittaa muiden tulosten esittämistä omina. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 128-130.)

Ennen kuin haastattelu alkaa, tutkittaville on hyvä antaa lupaukset koskien luottamuksellisuutta ja aineiston käyttötarkoitusta sekä säilyttämistä. Tutkittavan pitäisi voida luottaa siihen, että hänen sanomaansa käytetään siten, kuten on sovittu. Aineistoa ei saa käyttää tutkittavaa koskevaa päätöksentekoa varten, tutkittavien yksityistiedoista ei saa puhua tai kirjoittaa tunnistettavasti, eikä tutkittavista saa puhua epäasiallisesti. Jo tutkimuksen alussa pitäisi määritellä aineiston säilyttämisestä ja kertoa siitä tutkittaville. (Kuula & Tiitinen 2010, 450.)

Halusin panostaa siihen, että haastateltavien anonyymiys säilyy, koska ajattelin mielipiteen ilmaisun olevan siten helpompaa. Huonoimmassa tapauksessa arvostelun esittämisestä saattaisi nimittäin tulla ikäviä seurauksia sen esittäjälle. Lisäksi työttömyys ei ole helpoin puheenaihe ja taustalla saattaa olla ikäviäkin kokemuksia, joten anonyymiyttä voi käyttää yksityisyyden suojaamiseen sekä leimautumisen estämiseen. Myönnän, etten tajunnut kertoa haastateltaville siitä, että hävitän haastattelunauhoitukset lopullisesti. Nauhoituksissani ja purkutiedostoissani ei lue yksityiskohtaisia tunnistetietoja. Ainoat tiedot jotka tulevat niistä ilmi ovat haastateltavien kuuluminen Kemiläinen työllistämismalli -hankkeen ja Meri-Lapin Työhönvalmennus –säätöön piiriin ja joidenkin haastateltavien työtehtävät. Periaatteessa minun pitäisi jättää anonyymiyden nimissä jopa hanke ja säätö mainitsematta, koska siitäkin voisi tunnistaa haastateltavan. En kuitenkaan usko mainintojen paljastavan heitä ja koska kiinnostuksen kohteenani on hanke ja sen kanssa toimiva säätö, minun täytyy johdonmukaisuuden nimessä nimetä ne.

Ainoastaan minä olen kuunnellut ja lukenut nauhoitukset ja purkutiedostot, mutta aion silti hävittää ne. Sopiessani haastatteluja oppilaitokseni sähköpostin kautta minä olen kertonut haastattelun aiheen sekä tarkoituksen ja minulle on kerrottu etukäteen haastateltavien nimet. Uskoisin sähköpostin olevan sen verran tietosuojattu, että heille ei koidu mitään haittaa jälkikäteen ja toisaalta eihän siellä ole varsinaisesti käsitelty heidän kanssaan mitään. Olen silti kaiken varalta poistanut nämä sähköpostiviestit. Lisäksi olen pyrkinyt haastattelujen jälkeen unohtamaan haastateltavien nimet. Mainitsemani varokeinot saattavat vaikuttaa liioitelluilta, mutta näen opinnäytetyön eettisyyden ja haastateltavien anonyymiyden säilyttämisen niin vakavana asiana, että toimin mieluiten hieman liioitellusti.

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään sen luotettavuuteen yleensä siinä vaiheessa, kun aloitetaan tulkinta. Tulkinnan pitäisi noudattaa yksiselitteisiä luokittelu- ja tulkintasääntöjä. Luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkimusaineisto muokataan sellaiseen muotoon, että se on kommentoijien saatavilla ja tarkistettavissa. Tutkimusraporttia kirjoittaessa pitäisi siis ottaa huomioon kaksi laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvää kriteeriä: analyysin arvioitavuus ja uskottavuus. Arvioitavuus on yhtä kuin lukijan mahdollisuus seurata tutkijan päättelyä ja kritisoida sitä. Uskottavuus tarkoittaa sitä, että tulkintaan johtaneet tavat vaikuttavat uskottavilta. Toistettavuuden kriteerin, eli sen että toinen tutkija voi samalla aineistolla ja menetelmillä päätyä samaan tulokseen, on esitetty koskevan myös laadullista tutkimusta. Tätä kriteeriä on kuitenkin kritisoitu, esimerkiksi on kysytty sitä voisiko miestutkija päätyä samoihin tuloksiin tehdesään havainnointitutkimusta synnytysosastosta kuin naistutkija. Toistettavuus voisi olla sitä, että luodaan samanlaiset tutkimusolosuhteet ja käydään samanlaiset analyysiprosessit läpi. (Anttila 1998, hakupäivä 19.11.2014.)

Suhtaudun itsekin epäilevästi toistettavuuteen, sillä uskoisin jonkun muun tulkitsevan haastatteluaineistoani aivan eri tavalla kuin minä. Eroavuuksia tulisi tuloksissa aika paljon riippuen omista ominaisuuksista, esimerkiksi jos analyysiä tekisi joku joka ei ole kokenut työttömyyttä. Myös tutkijan omat motiivit ja taustat ovat huomioitava ja tuotava esille. On eri asia tekeekö tutkimusta esimerkiksi

työllistämishankkeesta ulkopuolinen taho vai hankkeen työntekijä. Edellisellä voi olla motivaationa silkkä kiinnostus kohteesta ja analyysin tulokset eivät välttämättä vaikuta häneen mitenkään. Hankkeen työntekijälle tutkimuksen teko olisi sopiva keino vahvistaa omaa asemaa ja jos tulokset olisivat kriittisiä hanketta kohtaan, vaarana olisi tulosten sensurointi. Itse kun en ole Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen kanssa sidoksissa, minun kohdallani ei ole vaarana, että sensuroisin tuloksia. Pääasiallisin motivaationi on asiakasnäkökulman esille-tuominen hankkeen kehittämistä varten niin paljon, kuin kykyjeni rajoissa voin.

7 TULOKSET

”No voittaa se ainakin toistaiseksi sohvalla löhöämisen. Ei voi valvoa myöhään, ku joutuu heräämään aikaisin aamulla. Katotaan viimesen viikon jälkeen jos vaikka jatkais tätä työllistymiskokeilua. Oon miettiny että jatkais, ei tulis ainakaan löhöttyä sohvalla koko päivää.” (Haastateltava)

”Että minä ainakin oon tosi iloisesti yllättyne, että suosittelen kyllä, että kannattaa ehottomasti alkaa. Ei oo mittään pahhaa sanottavaa.” (Haastateltava)

Opinnäytetyöni ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää Kemiläinen työllistämismalli- hankkeeseen osallistuneiden työttömien mielipiteitä hankkeesta. Kysyin heiltä hyvin suoraan, mitä mieltä he ovat siitä. Yleisesti ottaen kaikki haastateltavat suhtautuivat positiivisesti hankkeeseen, eikä yksikään heistä puhunut siitä negatiivisesti tai maininnut epäkohtia. Lisäksi vastauksista ei ilmennyt osallistumismotivaation puutetta. Hanke nähtiin nimenomaan tarpeellisena Kemin työttömien olojen kohentamiseksi. Näyttäisi siis siltä, että asiakkailta löytyy kannatusta sille.

”Elämälle on tullut rytmi. Ku työttömänä on ja kotonaki on nii onhan siinäki omansa, mutta on se säännöllisyys. Aamulla tietää kuudelta herättyä, että minne meet, mitä teet ja sitte tulet puoli neljän maissa kotiin. Että semmonen säännöllisyys ja rytmi on tullu takasin.” (Haastateltava)

”Ei kai se mittään sen ihmeempiä vaatinu. Sen että on säännöllinen ja käy.” (Haastateltava)

Opinnäytetyöni toinen kysymys oli, että onko hanke vaikuttanut työttömien elämäntilanteeseen. Kaikkien haastateltavien mielestä hanke oli tavalla tai toisella vaikuttanut positiivisesti elämänlaatuun. Jokainen mainitsi hyväksi vaikutukseksi säännöllisyyden ja rytmin tulon elämään, toisin sanoen joka päivälle oli tekemistä ja merkitystä. Muuten positiiviset vaikutukset vaihtelivat, esimerkiksi osalle rahan saanti oli merkityksellistä. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että hankkeeseen osallistuminen ei ole vaatinut itseltä erityisemmin mitään, osan mielestä hanke vaati sitoutuneisuutta. Kuitenkin osallistumisen ei sanottu olevan liian vaativaa.

”No ei se huonokkaan ole. Parempihan se on ku työvoimatoimisto karsii nii paljon toimintojaan.” (Haastateltava)

”Minun kokemuksen mukaan kyl sen vois ottaa. En tiedä miten kaikki muut on siihen suhtautunut, mutta se on varsin hyvä ajatus, koska varsinkin täällä sitä käsittääkseni tarvitaan. Se vois olla ehkä laajempikin, et siinä olis enemmän resursseja.” (Haastateltava)

Opinnäytetyöni kolmas kysymys oli, että onko työllistämismalli varteenotettava menetelmä työllistymisen edistämisessä. Kuten ensimmäisen kysymyksen kohdalla, kysyin haastateltavilta hyvin suoraan, voisiko työllistämismallin ottaa vakituisesti käyttöön. Heidän oman kokemuksensa mukaan työllistämismallin voisi ottaa käyttöön, osan mielestä vielä laajempana. Valitettavasti en huomannut haastattelutilanteessa kysyä, mitä he laajemmalla tarkoittavat. Kaikkien haastateltavien mielestä Kemiin olisi tarpeellista saada keino parantaa työllistymistä, koska työttömiä on heidän mielestään hyvin paljon.

”Eli koulutuspuoli ja työelämä olisi vielä enemmän työllistymismallin kanssa yhteistyössä. Mä en tiedä, mitkä yhteydet ovat, mutta tuntuis järkevältä että yhteistyö olisi vielä lähempää. Tavallan asiakkaalla olisi vielä enemmän valinnanmahdollisuuksia.” (Haastateltava)

Kahdessa haastattelussa tuli jopa kehittämisehdotuksia, jotka tiivistetysti sanottuna olivat muun muassa osuuskuntatoiminnan lisääminen työllistymisen edistämiseksi, simuloitun työn teettämistä työttömille, yksilöllisemmän työtteen ottamista (esimerkiksi työnhaussa ja koulutuksissa) ja työelämän sekä koulutuspuolen läheisempää mukaan ottamista (esimerkiksi hygieniapassikoulutuksen mukaan ottamista).

”Mikä apu työhakuun, mitä on täällä, nii seki on aika perusjuttua. Toivoisin, että olis joku varmempi paikka, et täältä sais tiedon työpaikasta johon voisi päästä, jalkaa oven väliin, säätöön kautta. Tämmöstä ei oo toistaiseksi tullu.” (Haastateltava)

Mielenkiintoista oli, että kukaan haastateltava ei puhunut avoimille työmarkkinoille pääsystä. Tarkoitan sitä, että työllistyminen avoimilla työmarkkinoilla ei tullut keskeiseksi puheenaiheeksi heidän taholtaan. Osa heistä oli tavallaan työllistettyjä, heidän olivat Meri-Lapin Työhönvalmennus –säätöön toiminnassa mukana ja osahan toivoi varsinaista työllistymistä, mutta työllistymistä ei mainittu hankkeen tuottamana hyvänä puolena. Työllistyminen ei ollut ilmeisesti vielä onnistunut tai se ei ollut heille vielä ajankohtaista. Tämä tarkoittaa periaatteessa sitä, että hankkeen tavoite on heidän kohdallaan epäonnistunut, koska heitä ei ole onnistuttu saattamaan työelämään. Täsmennän vielä, että en tarkoita hankkeen epäonnistuneen jokaisen asiakkaan kohdalla, vaan sanon että viiden haastatellun kohdalla hankkeen päätavoitteeseen ei ole päästy. Tunnustan tämän olevan melko epäreilusti sanottu, koska heidän tilanne saattoi muuttua haastattelun jälkeen ja onhan hankkeesta ollut heille hyötyä. He ovat päässeet mielekkään palvelun piiriin, joka on parantanut elämänlaatua ja vaikka varsinaiseen tavoitteeseen ei ole vielä päästy, jotain on saatu aikaiseksi.

Kuten aiemmin sanoin, en voi opinnäytetyölläni antaa lopullista vastausta siihen, edistäisikö Kemiläinen työllistämismalli –hanke Kemin työttömien työllistymistä takuuvarmasti. Uskoisin saaneeni asiakasnäkökulmaa esille, koska onnistuin selvittämään asiakkaiden mielipiteitä vaikutuksista ja sen, että kannattavatko he hankkeen käyttöönottoa. Ennen kaikkea onnistuin antamaan heille mah-

dollisuuden kertoa kantansa asiaan. Hankkeen toiminnan vakiinnuttamisella pitäisi siis olla ainakin haastatteluiden perusteella hyvät lähtökohdat, koska sillä on ollut hyviä vaikutuksia, haastatellut kokivat sen toimivan ja haastattelemieni mielestä hanke pitäisi ottaa käyttöön. Sanoin aiemmin myös sen, että haluan opinnäytetyöstäni olevan hyötyä seuraaville tutkimuksille. Hyödyllisyyttä en osaa itse arvioida, enkä ole oikea henkilö siihen. Mielestäni kuntakokeiluista pitäisi tehdä tutkimuksia, varsinkin asiakasnäkökulmasta. Toivottavasti opinnäytetyöni olisi alullepanija.

Valtakunnallisesti kuntakokeilun tavoitteena on alentaa pitkäaikaistyöttömyyttä lisäämällä työttömien työelämäosallisuutta ja tukemalla heidän työllistymistään. Tavoitteena on myös löytää uusia paikalliseen kumppanuuteen perustuvia työmarkkinoille integroinnin malleja, joissa otetaan paremmin huomioon työnhakijoiden ja paikallisten työmarkkinoiden tarpeet. Kokeilukunnat koordinoivat palvelujen järjestämistä ja huolehtivat, että palveluista tulee työllistymisen kannalta tarkoituksenmukainen kokonaisuus. Uutena asiana on, että palvelut toteutetaan moniammatillisena sektorirajat ylittävänä yhteistyönä. Kokeilukunnissa pyritään ottamaan käyttöön uusia palveluja, jotka mahdollistavat joustavan ja portaittaisen siirtymän kohti avoimia työmarkkinoita. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014, hakupäivä 11.11.2014). Tavoitteet kuulostavat hyviltä, mutta ne tuskin avautuvat aivan kaikella kansalla. Lisäksi tavoitteissa ei oteta kantaa asiakkaiden tarpeisiin, vaan ne on laadittu työntekijöiden ja organisaatioiden tarpeita vastaviksi. Jos tavoitteet esitettäisiin selkeämmin ja käytännöllisemmin, kuntakokeilu tulisi lähemmäs asiakaskuntaa, eikä se näyttäisi taas yhdeltä päättäjien lukeuttomasta kuppikunnallisista älynväläyksistä.

Kemissä kuntakokeilun tarkoitukseksi on määritelty monipuolisten ja koordinoitujen työllisyyspalvelujen sekä joustavien ja yksilöllisten työllistymis-, koulutus- ja kuntoutuspolkujen luominen. Tavoitteena on kehittää uudenlaista yhteistyötä yritysten, oppilaitosten ja työllisyyspalvelujen välille pitkäaikaistyöttömien ja nuorten työllistymisen lisäämiseksi. Muita tavoitteita ovat työttömien työelämäosallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen, syrjäytymisen vähentäminen, terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen ja osallisuuden edistäminen. (Kemiläinen

työllistämismalli –hanke 2014, hakupäivä 7.11.2014.) Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen sivuilla tavoitteet ovat ymmärrettävämmiin esitettyjä. Tietenkin ne voisi esittää ehkä vielä yksinkertaisemmin tai kertoa esimerkkejä. En usko, että käsitteet ”palvelurakenne” ja ”joustava koulutuspolku” avautuvat aivan kaikille. Olisin toivonut näihinkin tavoitteisiin asiakkaiden tarpeiden lisää huomioimista, vaikka sitä on tuotu enemmän esille kuin Työ- ja elinkeinoministeriön asiakirjoissa.

Valtakunnallisten tavoitteiden ja haastatteluiden tulosten väliset yhtäläiset tekijät olivat pitkäaikaistyöttömyyden alentaminen ja työllistymisen tukeminen. Vaikka vastauksissa korostui Kemin etu, tulkitsisin kaikkien haastateltavien yhtyvän siihen, että pitkäaikaistyöttömien tilannetta on parannettava. Mielekäs tekeminen ja arkirytmii voidaan ajatella työllistymisen tukemisena. Onhan elämän näkeminen mielekkäänä sekä säännöllisenä hyvä lähtökohta työllistymiselle, vaikka töitä ei heti saisikaan. Muuten valtakunnallisten tavoitteiden ja haastatteluiden tulosten välillä ei ole yhtäläisyyksiä, sillä edellinen haluaisi kehittää organisaatioita ja jälkimmäinen keskittyä oman elämänsä kehittämiseen.

Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen ja haastatteluiden tulosten välisiä yhtäläisyyksiä olivat työllistymisen ja hyvinvoinnin lisääminen. Hanke nähtiin toimivana Kemin työttömyyden vähentämisessä ja se oli tuonut positiivisia vaikutuksia elämään, kuten esimerkiksi säännöllisyyttä. Periaatteessa syrjäytymisen vähentäminen ja osallisuuden edistäminen voisivat olla yhtäläisiä tekijöitä, mutta koska kukaan haastateltavista puhunut niistä suoraan, jätän ne ulkopuolelle. Muuten hankkeen tavoitteet on suunniteltu valtakunnallisten tavoitteiden tyyllillä, eli organisaatiokeskeisesti. Toisaalta ne on esitetty selkeämmin ja enemmän asiakkaita koskettavasti.

Näyttäisi siltä, että kuntakokeilun tavoitteet niin valtakunnallisesti kuin Kemissä eivät täysin vastaa asiakaskunnan näkemyksiä. Toki yhtäläisyyksiä oli merkittävässä seikoissa, mutta näkökulmien eroavaisuuksien vuoksi yhtäläisyyksiä on vähän. Tämä ei tietenkään tarkoita, että kuntakokeilu oli tehty kokonaan väärin tai että se olisi epäonnistunut. Kuntakokeilu kuitenkin pyrkii työttömyyden vä-

hentämiseen, vaikka se ei painota asiakkaiden kuulemista. Kemissä kuntako-
keilu on onnistunut loistavasti siinä mielessä, että sitä ei ole torjuttu ja sen on
nähty edistäneen ainakin haastattelemini elämää. Minusta on hyvä lisä, että
osa haastateltavista keksi kehittämisideoita hankkeeseen, sillä sehän tarkoittaa
sitä, että heitä on onnistuttu aktivoimaan omien ja muiden työttömien etujen
ajamiseen. Kemiläinen työllistämismalli -hanke voi siis jatkaa näillä näkymin
turvallisesti ensi vuoden loppuun, kun ainakin osa asiakkaista pitää sitä Kemin
yhteistä etua ajavana projektina.

*”Kyllä se olis hyvä, kun Kemissä työttömiä riittää. Jos sitä kautta
työttömät pääsis töihin, nii mikäs siinä.” (Haastateltava)*

8 POHDINTA

Voisiko kuntakokeilun yleisinä tavoitteina olla palvelujen kehittämisen sijaan pitkäaikaistyöttömien tilanteen parantuminen tavalla tai toisella? Miksi asiakas ei ole parantamisen kohde, vaan työntekijät ja organisaatiot? Kuntakokeilun tavoitteet niin valtakunnallisesti kuin myös Kemissä näyttävät olevan lukemani perusteella suuntautuneet organisaatioiden, palveluiden ja yhteistyön kehittämiseen, eli näkökulma on suunnattu enemmän toimijoihin. Tiedän että organisaation ja työotteen kehittäminen voi lopulta olla hyväksi asiakkaille mutta minä silti peräänkuuluttaisin myös asiakasnäkökulman huomioimista. Työskentelytapoja kehittäessä työntekijöiden on tutkittava itseään sekä työpaikkaansa ja kysyttävä ”Mikä on meille paras työtapa?”. Koska kuitenkin lopullisena tarkoituksena on vaikuttaa asiakkaiden elämään, seuraavan kysymyksen pitäisi olla ”Mikä on asiakkaillemme paras työtapa?”.

Kun tiedostetaan asiakkaat ja heidän tilanteensa, siitä voidaan kehittää juuri heille sopiva palvelu, sen sijaan että kehitettäisiin työntekijöiden ja organisaatioiden ajatuksien perusteella palvelumuotti, johon asiakkaat sitten yritetään tunkea vaikka väkisin. Kommenttini koskee lähinnä valtakunnallista tasoa, sillä Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen kotisivuilla tavoitteissa on otettu ainakin osittain huomioon asiakasnäkökulma. Esimerkkinä tällaisesta on tavoite siitä, että asiakkaalla on yksilöllisesti suunniteltu polku kohti koulutusta, työtä, työhönvalmennusta tai kuntoutusta (Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014, ha-
kupäivä 7.11.2014).

Oli mielenkiintoista kuulla, kun kaikki haastateltavat jossain vaiheessa mainitsivat Kemissä olevan paljon työttömiä, aivan kuin he olisivat halunneet sillä perustella näkemystään tai tuoda huolensa esiin. Kenties kyseessä on empatian tunne muita työttömiä kohtaan tai suurten työttömyysmäärien näkeminen kestämättömänä kehityksenä. Kenties yksi syistä osallistua haastatteluun on ollut halu ilmaista mielipiteensä tai pyrkiä vaikuttamaan. Tätä on vaikea näin jälkikäteen todistaa, mutta päättelisin näin ottaen huomioon että he esittivät selkeitä kannanottoja.

Minusta haastatteluiden tulokset olivat yllättäviä, koska oletin mielipiteiden olevan enimmäkseen negatiivisia. Ennako-oletukseni oli kuitenkin väärin ja oli positiivista kuulla, että kukaan ei ollut negatiivinen tai välinpitämätön. Kehittämisideoiden esittäminen kertoo minulle siitä, että Kemiläinen työllistämismalli -hanke on onnistunut innostamaan omien ja muiden työttömien etujen ajamiseen. Tulokset vaikuttavat hyviltä, mutta en voi olla ajattelematta, että tämän taustalla voisi olla jotain muuta kuin positiivinen mielipide. Mietin haastattelujen jälkeen paljon sitä, että mitä jos haastateltavat eivät sanoneetkaan oikeaa mielipidettään. Minulla ei ollut haastatteluissa valheenpaljastinta mukana, joten en voi sanoa, kuinka rehellisesti minun kysymyksiini on vastattu. Toivoin, että keskustelujen kahdenkeskeisyys, kuuntelutaitoni ja kuulumattomuuteni hankkeeseen olisi luonut luottamuksellisuutta, mutta ehkä se ei riittänyt. Olisi hyvä että haastatteluja tehtäisiin lisää, jotta hankeen kehittämiseen saataisiin vielä varmempaa tietoa.

Mietin monesti myös sitä, että olikohan haastateltavilla vastauspaineita haastattelupaikan vuoksi. Ensimmäinen haastattelu tapahtui kuntakokeilun tiloissa ja loput Meri-Lapin Työhönvalmennus –säätötiloissa, mikä saattoi lisätä vastauspaineita, koska ne ovat kuitenkin virastoja. Visionani oli, että tekisin haastattelut muissa tiloissa kuin heidän palvelujensa järjestäjien. Myöhemmin mietin, että ehkä haastateltavat eivät olisi halunneet tavata tuntematonta esimerkiksi jossain kahvilassa ja työllistämispalvelujen tilat olisivat tutummat ja turvallisemmat heille.

Viimeisenä mietinnässäni oli, että tiesivätköhän haastateltavat tarpeeksi kuntakokeilusta. Vaihdoin yhden haastateltavan toiseen, koska hän ei omien sanojensa mukaan tiennyt kuntakokeilusta ja osallistumisestaan mitään. En täten nähnyt hyödyllisenä haastatella häntä asiasta, josta hän ei tiedä mitään. Lisäksi osalla haastateltavista vaikutti olevan vähän kontaktia kuntakokeiluun, joten heidänkin kohdalla mietin, pystyvätkö he kommentoimaan sitä. En väitä, että haastattelut olisivat olleet turhia. On vain niin askarruttavaa, että ei tiedetä sellaisesta, johon on osallistuttu. Voisiko olla, että kuntakokeilun puolelta ei ole onnistuttu välittämään tarpeeksi hyvin tietoa osallistuneelle työttömälle? Vai

olenko kenties onnistunut haastattelemaan niitä työttömiä, joilla ei ole ollut motivaatiota ollenkaan?

Tunnustan entisen asemani työttömänä vaikuttavan näkemyksiini asiakkaista ja kuntakokeilusta. Totta kai minä haluan suhtautua heihin myötämielisesti ja pitää heidän puoliaan. Totta kai minä suhtaudun lievän varauksellisesti kaikenlaisiin työllistämiskokeiluihin. Käsitän, että työttömienkin joukossa on sellaisia jotka eivät halua ikinä työllistyä ja jotka eivät ole yhteistyökykyisiä, mutta kokemuksieni ja tulevan ammattini myötä minä asetun enemmän asiakkaiden puolelle. Työllistämiskokeiluja on hyvä kehittää, jotta työttömyyteen voidaan vaikuttaa. Joskus kuitenkin hyväkin tarkoitus voi onnistua vain osittain tai mennä pieleen, joten kriittisyyttä pitää olla. En usko työttömyyskokemuksieni kuitenkaan vaikuttavan väärin tavalla opinnäytetyöni näkökulmaan, tarkoittaen että olisin liian kriittinen työllistämiskokeiluja kohtaan tai näkisin työttömän yhteiskunnan uhrina. Tuon ajatukseni esille, jotta lukija tietäisi lähtökohtani työhöni nähden ja voisi tehdä sen perusteella oman arvionsa.

Työllisyyden edistämien on iso haaste koko Suomelle, joten opinnäytetyöni on pieni tekijä tällä kentällä. Realistisesti ajateltuna työni tulokset ja pohdinnat eivät välttämättä tee isoja vaikutuksia ja muutoksia. Halusin silti tavalla tai toisella vaikuttaa Kemiläinen työllistämismalli –hankkeen kehittämiseen tai vähintään olla avuksi siinä. Siksi toivoin, että tästä olisi jotakin hyötyä hankkeelle tai ehkä toisten kuntien kuntakokeiluille. Voihan tästä olla hyötyä seuraavalle, joka päättää alkaa tutkimaan ja kehittämään Kemiläinen työllistämismalli –hanketta. Itse asiassa minä toivoin, että kuntakokeiluista tehtäisiin lisää tutkimuksia kaikissa kokeilukunnissa erilaisilla tutkimusmuodoilla raporteista pro graduun. Toiveeni on osittain jo toteutunut, sillä Työ- ja elinkeinoministeriö on tämän vuoden helmikuussa julkaissut ensimmäisen väliraportin (Arnkil & Jokinen & Pitkänen & Spangar & Tuusa 2014, hakupäivä 28.11.2014). Aikaahan on vielä ensi vuoden loppuun ja seuraavalla selvittelijällä on kenties toisenlaiset, ehkä jopa paremmat resurssit työtä varten. Jos joku haluaa edistää Kemiläinen työllistämismalli –hanketta tai muuta kuntakokeilua, minun puolestani hän saa käyttää työtäni niin paljon apuna kuin tarvitsee.

LÄHTEET

- Alatalo, Johanna & Hämäläinen, Hanna & Maunu, Tallamaria 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, syksy 2014. Hakupäivä 21.11.2014. <https://www.tem.fi/files/41255/Ennuste_syksy_2014.pdf>.
- Anttila, Pirkko 1998. 10.2.1 Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetti. Hakupäivä 19.11.2014. <http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/02_tutkimisen_taito_ja_tiedon_hankinta/10_tutkimuksen_luotettavuus/10_2_1laadullisen_tutkimuksen_reliabiliteetti>.
- Arnkil, Robert & Jokinen, Esa & Pitkänen, Sari & Spangar, Timo & Tuusa, Matti. 2014. Kohti uutta paikallislähtöistä työllisyyttä edistävää kumppanuusmallia: Kuntakokeilun seurantatutkimuksen 1. väliraportti. Hakupäivä 28.11.2014. <https://www.tem.fi/files/40302/Kuko_valirap_2014final_TEM_esipuhe.pdf>.
- Eskola, Jari & Saarela-Kinnunen, Maria 2001. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimus metodeihin I. Chydenius-Instituutin julkaisuja 2/2001. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1991. Teemahaastattelu. 5. painos. Helsinki: Yliopistopaino
- Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014. Etusivu. Hakupäivä 31.7.2014. <<http://www.kemi.fi/kuntakokeilu/index.html>>.
- Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014. Hanke pähkinänkuoressa. Hakupäivä 31.7.2014. <<http://www.kemi.fi/kuntakokeilu/hankepahkinankuoressa.html>>.
- Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014. Tavoitteet ja tulokset. Hakupäivä 7.11.2014. <<http://www.kemi.fi/kuntakokeilu/tavoitteet-ja-tulokset/>>.
- Kemiläinen työllistämismalli –hanke 2014. Työnhakijalle. Hakupäivä 20.11.2014. <<http://www.kemi.fi/kuntakokeilu/tyonhakijalle/>>.
- Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatko käyttö. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189. Hakupäivä 24.7.2014. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>>.

Lapin ELY-keskus 2013. Lapin työllisyyskatsaus syyskuu 2013. Hakupäivä 21.11.2014. <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/141630/Syyskuu_2013.pdf/c382de67-748b-4ee9-bc64-3d2fe07df57a>.

Lapin ELY-keskus 2014. Lapin työllisyyskatsaus syyskuu 2014. Hakupäivä 21.11.2014. <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/2950498/Syyskuu_2014.pdf/d2b58c11-46ac-4155-bffe-2be6d1becbc2>.

Myllärinen, Tarja & Väisänen, Raija 2005. Alueellisen arviointitutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa Auranen, Johanna & Hakalisto, Arja & Hiltunen-Toura, Maarit & Hämäläinen-Abdessamad, Maija & Kaski, Päivi & Myllärinen, Tarja & Sipilä, Anita & Sutele, Riikka & Väisänen, Raija. Arviointi osana sosiaalialan kehittämistä. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja A. 1:2005.

Puusniekka, Anna & Saaranen-Kauppinen, Anita 2006. 5.5 Tapaustutkimus. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Hakupäivä 22.8.2014. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html>.

Puusniekka, Anna & Saaranen-Kauppinen, Anita 2006. 7.3.4 Teemoittelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Hakupäivä 4.11.2014. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html>.

Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Suomen Kuntaliitto 2014. Työllisyyden keittokirja. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Tilastokeskus 2014. Teemahaastattelu. Hakupäivä 11.6.2014. <<http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>>.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Hallitusohjelman kuntakokeilun kokeilukunnat. Hakupäivä 24.7.2014. <https://www.tem.fi/files/33960/Paatos_31_5_2012.pdf>.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Kuntakokeilu. Hakupäivä 24.7.2014. <<https://www.tem.fi/kuntakokeilu>>.

Virtanen, Petri 2007. Arviointi – Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyn täminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.

LIITTEET

Liite 1. Ensimmäiset haastattelukysymykset tarkennuksineen

Liite 2. Toinen haastattelulomake

Liite 1. Ensimmäiset haastattelukysymykset tarkennuksineen

1. Miten sinut valittiin työllistämismalli- hankkeen asiakkaaksi? Esimerkiksi haitko itse vai ohjattiinko sinua?
2. Mitä asioita olet hankkeessa tehnyt? Esimerkiksi oletteko keskustelleet, oletteko olleet työpaikkoihin yhteydessä?
3. Mitä asioita hanke on sinulle tarjonnut? Esimerkiksi onko se tarjonnut neuvontaa?
4. Mitä hankkeeseen osallistuminen on sinulta vaatinut? Esimerkiksi oletko joutunut täyttämään paljon lomakkeita tai osallistumaan johonkin?
5. Mitä mieltä olet osallistumisestasi hankkeeseen? Esimerkiksi onko se antanut sinulle mitään tai onko se vaikuttanut tilanteeseesi mitenkään?
6. Voisiko hankkeen mukaisen työllistämismallin mielestäsi ottaa käyttöön? Jos ei, niin pitäisikö sitä muuttaa vai kehittää aivan uusi tilalle?

Liite 2. Toinen haastattelulomake

Ongelma:

Onko Kemiläinen työllistämismalli –hanke hyödyllinen työttömän mielestä?

Teema-alueet:

1. Hankkeen vaikutukset työttömän elämäntilanteeseen.
  - hankkeen tarjoamat asiat?
  - hankkeen tuomat edut?
  - hankkeen tuomat haitat?
2. Työttömän mielipide hankkeesta.
3. Työllistämismallin toimivuus työllistämisen edistämisessä?

Lisäkysymykset:

Mitä olet joutunut tekemään hankkeessa?

Mitä vaatimuksia hankkeeseen osallistumisessa on ollut?

Mitä vaatimuksia on tullut?